

แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

เนื่องจากงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจทางการเมือง
ในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล
ใน 3 ประเด็นดังที่กล่าวแล้วคือ 1) ศึกษาถึงระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจ
สันติบาลโดยทั่วไปว่ามีลักษณะอย่างไร เมื่อคำนึงถึงความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมือง การเลือกตั้ง
และความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้าง ๆ
ในลักษณะรวม 2) ศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย
ของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลว่ามีระดับที่
แตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด เมื่อพิจารณาตามสถานภาพทางเพศ อายุ อายุราชการ ระดับ
การศึกษา สาขาวิชาของการศึกษา ตำแหน่ง ฐานะทางเศรษฐกิจ และลักษณะของงานที่ปฏิบัติ
และ 3) ศึกษาถึงระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร
ที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลโดยทั่วไปว่ามีลักษณะอย่างไร และนายตำรวจ
สันติบาลเหล่านี้มีทัศนคติอย่างไรต่อความสำคัญของความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตย โดยเฉพาะการนำเอาความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการในฐานะ
นายตำรวจสันติบาลที่ต้องปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา

จากวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวความคิดหลัก ๆ ในการ
ศึกษาตามกรอบทฤษฎีและการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพ การรับรู้และทำความเข้าใจในทัศนะทางจิตวิทยา
ศึกษาศาสตร์ ปรัชญา และวิทยาศาสตร์สังคม และความรู้ความเข้าใจทางการเมือง
2. แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย ทัศนคติทางการเมืองแบบ
ประชาธิปไตย
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการอบรมกล่อมเกล่า และการเรียนรู้ทางการเมือง.

1. แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพการรับรู้และการทำความเข้าใจในทัศนะทาง

จิตวิทยา ศึกษาศาสตร์ ปรัชญา และวิทยาศาสตร์สังคม และความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

ในการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎี "ความรู้" และ "ความเข้าใจ" นั้น ได้มีนักสังคมศาสตร์ จากหลายสาขาวิชาด้วยกันให้ความสนใจศึกษากันมาก เช่น นักจิตวิทยา นักศึกษาศาสตร์ นักปรัชญา และนักวิทยาศาสตร์สังคม อย่างไรก็ตาม สำหรับความหมายกว้าง ๆ ของคำทั้งสองนี้อาจ อธิบายได้ดังนี้ คือ "รู้" หมายถึง แจ่ม เข้าใจ ทราบ ส่วน "เข้าใจ" หมายถึงรู้เรื่อง รู้ ความหมาย¹ ความหมายดังกล่าวนี้ไม่ละเอียดยกซึ่งพอจึงต้องมีการศึกษาถึงความหมายที่ช่วย อธิบายให้ทราบถึงสภาพการรับรู้และการทำความเข้าใจกับเรื่องราวในรายละเอียดลงไปตาม แต่ละสาขาวิชา² ดังนี้ คือ ความหมายทางจิตวิทยา ความหมายทางศึกษาศาสตร์ ความหมาย ทางปรัชญา และความหมายทางวิทยาศาสตร์สังคม

ความหมายทางจิตวิทยา

สำหรับความหมายทางด้านจิตวิทยานั้น ประภาเพ็ญ สุวรรณ แห่งคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลได้ให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่ที่เกี่ยวกับการรู้ ความเข้าใจ ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งศึกษาถึงการพัฒนาความสามารถทักษะทางสติปัญญา และการใช้ วิจารณญาณของมนุษย์ เพื่อประกอบการตัดสินใจไว้ดังนี้คือ การยอมรับว่าการเรียนรู้ของ มนุษย์จะเริ่มต้นจากในระดับง่าย ๆ ก่อน แล้วเพิ่มความสามารถในการใช้ความคิดและพัฒนา สติปัญญาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้น ดังนี้³

¹ อ่างใน พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับปรับปรุงจาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2526), หน้า 152,688.

² ไปรตศึกษาเพิ่มเติม จาก Edward E. Jones and Harold B. Gerard, Foundations of Social Psychology (New York, London, Sydney : John Will & Sons, Inc., 1967) และ ประสาร ทิพยธारा, จิตวิทยาทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชิงธรรมประทีป, 2520).

³ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2520), หน้า 10-14.

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความ สามารถในการจดจำ อาจจะโดยการนึกได้ มองเห็น ได้ยินหรือได้ฟัง ความรู้ในขั้นนี้ ประกอบด้วย คำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎโครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหา มาตรฐานเหล่านี้เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าความรู้นี้เป็นเรื่องของการจำได้หรือระลึกได้โดย ไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนและไม่ต้องใช้สมองมากนัก ดังนั้น การจำได้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญทางจิตวิทยาและเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำ ความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ ความคิดและความสามารถด้านสมองเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ¹

2. ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นพฤติกรรมขั้นต่อมาจากความรู้ ขั้นตอนนี้จะต้องใช้ความสามารถทางสมองและทักษะในขั้นที่สูงขึ้นจนถึงระดับของ "การสื่อ ความหมาย" ซึ่งอาจทำได้ทั้งที่เป็นการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ มักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ แล้ว โดยการฟัง เห็น อ่าน หรือเขียน ความเข้าใจนี้อาจจะแสดงออกในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารโดยใช้คำพูดของตนเอง หรือการแปลความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังอีก ภาษาหนึ่งโดยคงความหมายเดิมเอาไว้หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อสรุป หรือ การคาดคะเนได้เช่นกัน

3. การนำความรู้ไปใช้ (Application) ความสามารถในการนำความรู้ ไปใช้นี้เป็นพฤติกรรมขั้นที่สาม ซึ่งจะต้องอาศัยความสามารถหรือทักษะทางด้านความเข้าใจ ดังกล่าวมาแล้ว การนำความรู้ไปใช้นี้ก็คล้ายกันหนึ่งก็คือ การแก้ปัญหานั้นเอง ซึ่งมีขั้นตอน ต่าง ๆ 6 ขั้นตอนด้วยกัน (ดังแสดงไว้ในแผนภาพที่ 1) ซึ่งเมื่อทำการพิจารณาจะเห็นได้ว่า ความเข้าใจในหลักทฤษฎี วิธีการต่าง ๆ จะถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหา

4. การวิเคราะห์ (Analysis) ความสามารถในการวิเคราะห์เป็นพฤติกรรม ที่ช่วยให้สามารถแยกภาพรวมออกเป็นส่วน ๆ ย่อย ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เด่นชัดยิ่งขึ้น

¹ แนวความคิดที่เกี่ยวกับ "ที่มาของความรู้" นั้น จอห์น โฮสเปอร์ (John Hospers) นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงอธิบายไว้ว่ามีที่มา 4 ทาง คือ 1) จากประสบการณ์จริง 2) จากเหตุผล 3) จากผู้รู้ และ 4) จากการหยั่งรู้ โปรดดู John Hospers, Introduction to Philosophical Analysis, 2nd ed. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1967), pp.122-141.

อาจแบ่งเป็นชั้นย่อย ๆ ได้ 3 ชั้นด้วยกัน คือ 1) ความสามารถในการแยกแยะองค์ประกอบของปัญหาออกเป็นส่วน ๆ 2) ความสามารถในการเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบ และ 3) ความสามารถในการมองเห็นหลักของการผสมผสานปัญหาที่มีองค์ประกอบย่อยมากมาย

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบย่อยหลาย ๆ ส่วนมารวมกันเข้าเป็นกรอบโครงสร้างที่แน่ชัด โดยทั่วไปแล้วความสามารถนี้จะเกิดจากการนำเอาประสบการณ์ในอดีตมารวมกับประสบการณ์ในปัจจุบัน และนำมาสร้างเป็นกรอบที่มีระเบียบแบบแผน ความสามารถในการสังเคราะห์ที่เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หรือความคิดริเริ่ม จึงต้องอาศัยความสามารถชั้นต่าง ๆ หลายชั้นดังกล่าวมาแล้ว กล่าวคือ จะต้องมีความเข้าใจการนำความรู้ไปใช้ และความสามารถในการวิเคราะห์มาประกอบกัน

6. การประเมินผล (Evaluation) ความสามารถในการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการให้ค่าต่อความรู้ หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งจะต้องใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นส่วนประกอบในการประเมินผล มาตรฐานนี้อาจจะออกมาทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ และมาตรฐานที่ใช้นี้อาจจะมาจากการที่บุคคลนั้นตั้งขึ้นเอง หรือมาจากมาตรฐานที่มีอยู่แล้ว ความสามารถในการประเมินผลนอกจากจะเป็นความสามารถขั้นสุดท้ายแล้ว — ยังเป็นตัว เชื่อมที่สำคัญของพฤติกรรมด้านอื่น ๆ อีกด้วย ความสามารถในการประเมินผลนี้ไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในขั้นสุดท้ายเสมอไป แต่อาจจะอยู่ในทุกขั้นตอนของความสามารถหรือทักษะต่าง ๆ

ความหมายทางศึกษาศาสตร์

กลุ่มนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา นำโดย เบนจามิน เอส.บลูม (Benjamin S. Bloom) ได้จำแนกความหมายระหว่าง "ความรู้" กับ "ความเข้าใจ" เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมายได้ว่า "ความรู้" หมายถึง พฤติกรรมและสภาพการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเน้นการจำ ไม่ว่าจะ เป็นการระลึกถึง หรือระลึกได้ก็ตาม เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นอันสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากการรวบรวมสาระต่าง ๆ เหล่านั้น จนกระทั่งพัฒนาไปสู่ขั้นที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นต่อไป โดย "ความรู้" นี้ อาจแยกออกเป็น ความรู้เฉพาะสิ่ง ความรู้ในเรื่องระเบียบการ และความรู้เรื่องสากล เป็นต้น ¹

¹ ไพรตฤ เบนจามิน เอส. บลูม และคณะ, สารบัญจำแนกของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาคู่มือ เล่ม 1 : พหุธิปริเขต แปลโดย อุทุมพร ทองอุไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 83-85.

ส่วน "ความเข้าใจ" นั้น เบนจามิน เอส. บลูม (Benjamin S. Bloom) กับคณะอธิบายไว้ว่า เป็นขั้นตอนขั้นสำคัญของการสื่อความหมายโดยอาศัยความสามารถทางสมองและทักษะ ซึ่งอาจกระทำได้โดยการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยการทำความเข้าใจนั้นอาจไม่มีผลสมบูรณ์เสมอไป เพราะไม่อาจจับประเด็นสิ่งที่อ่านได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมความเข้าใจนี้แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ การแปร การตีความ และการสรุปอ้างอิง ¹

ความหมายทางปรัชญา

กิริติ บุญเจือ นักปรัชญาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้อธิบายให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความรู้กับความเข้าใจ โดยได้หยิบยกเอาคำว่า "ญาณ" กับ "ปรีชาญาณ" ซึ่งเป็นคำในภาษาบาลีและสันสกฤตที่หมายถึง "ความรู้" และ "ความรู้ลึกซึ้ง" มาอธิบายให้เห็นถึงระดับความรู้ที่แตกต่างกัน คือ "ญาณ" หรือ "ความรู้" หมายถึง ความรู้ทางตา หรือรู้ด้วยตาเพียงอย่างเดียว ส่วน "ปรีชาญาณ" หรือ "ความเข้าใจ" หมายถึง ความรู้ลึกซึ้งที่สามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาการต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปก็คือ การเข้าใจแต่ละอย่างถือว่าเป็น "ญาณ" ส่วนการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวต่าง ๆ ถือว่าเป็น "ปรีชาญาณ" ²

ความหมายทางวิทยาศาสตร์สังคม

ทิตยา สุวรรณะชญ์ กล่าวถึงความหมายอย่างกว้าง ๆ ของ "ความรู้" (Knowledge) ว่า ได้แก่ ข่าวสาร แนวความคิด และวิธีการต่าง ๆ ไม่นับที่จะได้มาซึ่งข่าวสาร ซึ่งหมายความว่า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83-88.

² โปรดศึกษาเพิ่มเติมใน กิริติ บุญเจือ, วิธีการศึกษาทั่วไปแบบบูรณาการสมบูรณ์ เล่มต้น : มนุษย์รู้อย่างไร (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2525), หน้า 1-3 และผู้สนใจเกี่ยวกับ "ทฤษฎีแห่งความรู้" (Epistemology) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งในวิชาปรัชญา มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องกำเนิดความรู้ที่มาของความรู้ วิธีการวัดความรู้ โปรดดู วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญา ตรรกวิทยา จริยศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์," ใน ทิตยา สุวรรณะชญ์ และคณะ, วิทยาศาสตร์สังคม (พระนคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517), หน้า 264-271.

รวมถึง ความเชื่อทางศาสนา ศีลธรรม จรรยา นิทานพื้นบ้าน และความรู้ทางวิทยาศาสตร์
สาขาต่าง ๆ ด้วย ¹

ดังนั้น การเกิด "ความรู้" จึงเป็นพฤติกรรมขั้นแรกของการเรียนรู้ และการ
รับรู้โดยอาศัย การอ่าน การได้ยินได้ฟัง การจดจำและการย้อนรำลึก ² ขั้นตอนนี้ไม่ต้องใช้
ความคิดหรือสมรรถภาพทางสมองมากนัก แต่สำคัญเพราะสามารถพัฒนาไปสู่การเกิดความ
เข้าใจ การนำเอาความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล "การ
รับรู้" จึงเป็นขั้นตอนพื้นฐานในการรับข่าวสาร ความคิดและความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งจะมีผล
เชื่อมโยง เป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่องในขั้นตอนต่อมา

ส่วน "ความเข้าใจ" นั้น เป็นขั้นตอนที่ถัดมาจากการเกิด "ความรู้" การสื่อ
ความหมายในระดับของการทำความเข้าใจจึงเกี่ยวข้องกับ การตีความ การแปลความหมาย
และคาดคะเนด้วย ขั้นตอนทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก จึงทำให้พฤติกรรมของ
ความรู้และความ เข้าใจ เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันได้ยาก เพราะมักเกิดขึ้นควบคู่กันไป ³
ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการควบคู่กันไปโดยนัยความหมายของ "ความรู้ความเข้าใจ
ทางการเมือง" ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

¹

ทิตยา สุวรรณะชญ, "วิทยาศาสตร์คืออะไร" ใน ทิตยา สุวรรณะชญ และคณะ,
วิทยาศาสตร์สังคม (พระนคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517), หน้า 1-2.
นอกจากนี้นักวิชาการด้านการสื่อสาร ได้เสนอแนวความคิดที่สอดคล้องกับแนวทางของวิทยาศาสตร์
สังคมไว้ด้วยว่า "ข่าวสาร" มีลักษณะเช่นเดียวกับ "ความรู้" ไปรด์ดู สนั่น บัณฑิต (บรรณาธิการ),
ศัพท์านุกรมสื่อสารมวลชน (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 44-45.

²

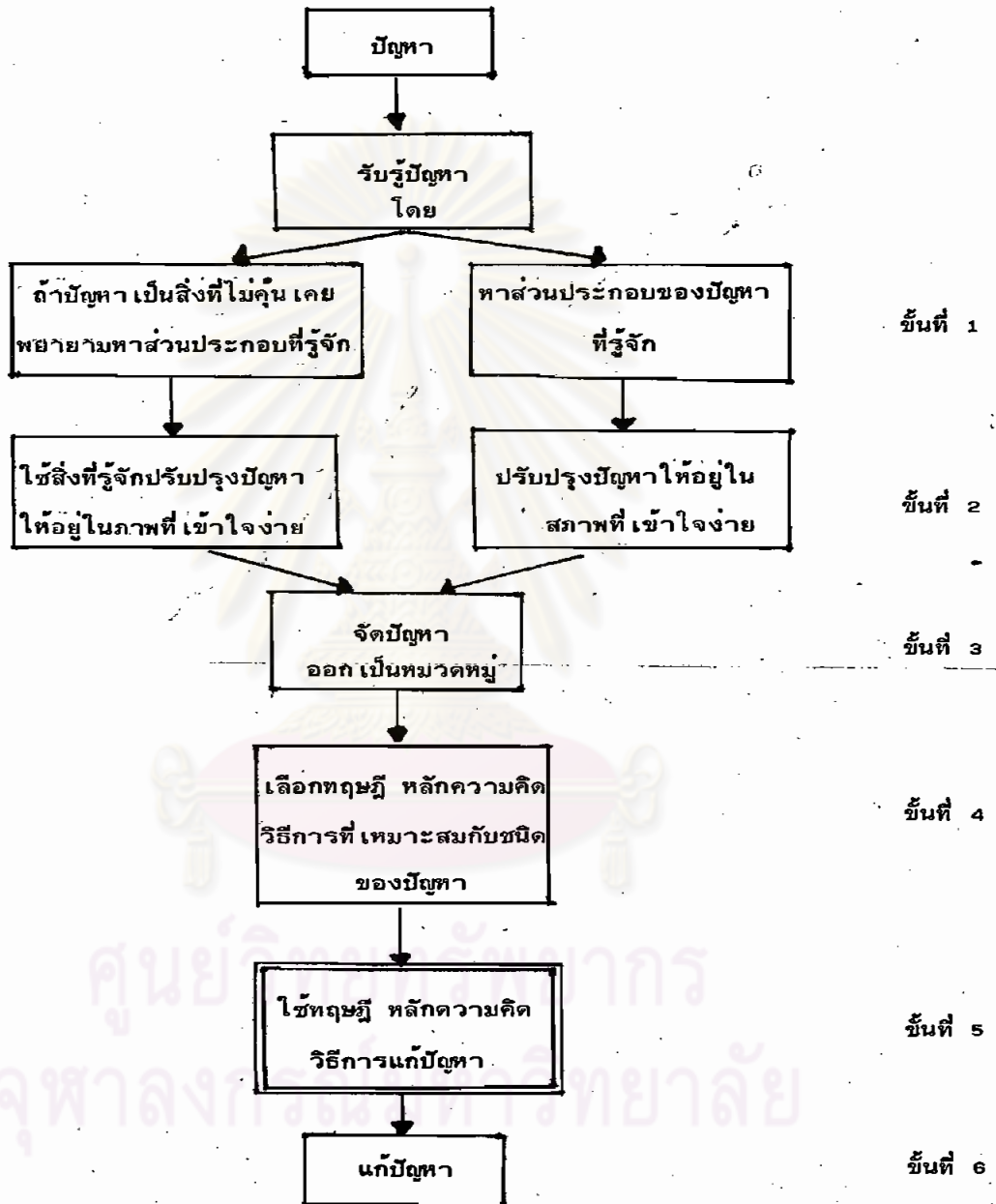
ไปรด์ศึกษาเพิ่มเติมใน Carl Lastrucci, The Scientific Approach
(Cambridge Schenkman, 1963), pp.37-47 และ พรศักดิ์ ม่องแก้ว, ศาสตร์การวิจัย,
หน้า 9-11.

³

เบนจามิน เอส. บลูม และคณะ, สารบบจำแนกของจุดมุ่งหมายทางการศึกษา
คู่มือเล่ม 1 : พุทธปริเขต, หน้า 68.

แผนภาพที่ 1

ขั้นตอนของการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ไข้ปัญหา

ที่มา : ประภา เจริญ สุวรรณ, ทัศนคติ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนา-พานิชย์ จำกัด, 2520), หน้า 12.

แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์ในยุคพฤติกรรมศาสตร์ มักกล่าวเป็นเชิงจัดทักไว้ว่า ประเทศกำลังพัฒนาแต่ละประเทศมักจะมีลักษณะเป็น 2 ประเภทในเวลาเดียวกัน คือ 1) เป็นชุมชนของประชาชนธรรมดาซึ่งไม่ค่อยรู้ ไม่ค่อยเข้าใจความเป็นไปของบ้านเมือง และ 2) เป็นชุมชนของปัญญาชน ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจความเป็นไปของบ้านเมืองเป็นอย่างดี ซึ่งสภาพทั้งสองนี้ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ นั่นคือ การกำหนดแนวทางหรือวิธีการที่จะผนึกคนสองกลุ่มนี้ให้รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างราบรื่น¹ นักรัฐศาสตร์บางท่านจึงจำแนกประชากรของสังคมออกเป็น 2 พวกได้แก่พวก "พลเมืองดี" หมายถึง บุคคลที่รู้และเข้าใจความเป็นไปของบ้านเมือง สามารถปฏิบัติหน้าที่ในระบบการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและบุคคลที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นไปของบ้านเมืองจัดได้ว่าเป็นพวก "พลเมืองที่ด้อยคุณภาพ" ทั้งนี้ไม่ว่าจะอยู่ในระบอบการเมืองใด ๆ ก็ตาม²

จากความเบื้องต้นเมื่อนำมาพิจารณาการเมือง³ ในระบอบประชาธิปไตยแล้ว จะเห็นได้ว่านักทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยทั้งหลายนับตั้งแต่อริสโตเติล เป็นต้นมาได้เห็นถึงว่า

¹ Ithiel de Sola Pool, "The Necessity for Social Scientists: Doing Research for governments," Background 10 (August 1966); pp.15, 155-156 อ้างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526). หน้า 4-5.

² โปรดศึกษาเพิ่มเติมจาก Angus Campbell, Phillip Converse, Warren Miller, and Donald Stokes, The American Voter (New York: John Wiley, 1960), chapter 20.

³ คำอธิบายเกี่ยวกับ "การเมือง" หรือ "อะไรคือการเมือง" อาจศึกษาเพิ่มเติมได้จากหนังสือหลายเล่ม ตัวอย่างเช่น Robert A. Dahl, Modern Political Analysis, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1970), pp.4-13, Henry B. Mayo, An Introduction to Democratic Theory (New York : Oxford University Press, 1960), pp.3-11, and Roger H. Saltau, An Introduction to Politics (London : Longmans, 1960), pp.1-5.

ประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้จะต้องอาศัยการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในกิจการสาธารณะ (public affairs) โดยประชาชนส่วนใหญ่จะต้องมีความรู้สึกรับผิดชอบ ในฐานะ "พลเมืองที่ดี" อย่างแพร่หลาย และที่สำคัญต้องอาศัยการได้รับข้อมูลข่าวสารจากหลายแหล่งข่าวที่มากพอเพียงจนเกิดความรู้สึกความ เข้าใจทางการเมืองอย่างถูกต้อง (high level of information) ¹ เพราะถ้าหากประชาชนขาดความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการเมืองและระบอบประชาธิปไตยแล้วก็จะก่อให้เกิดความรู้สึกไม่แน่ใจทางการเมืองขาดความสนใจ ขาดความกระตือรือร้นทางการเมือง และในที่สุดก็จะก่อให้เกิดการคิดว่าตนเองปราศจากอำนาจทางการเมือง หรือมีจิตสำนึกว่าไร้อำนาจ (powerlessness) ในทางการเมือง คิดว่าตัวเองเป็นเพียงกลไกชิ้นกระจัดที่อยู่ที่ท่ามกลางระบบ เครื่องยนต์อันมหึมา ² ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะนำไปสู่ความนิ่งเฉยและความแห้งหน่ายทางการเมือง ประการสำคัญก็คือ การเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะไม่สามารถคงอยู่หรือ เป็นไปได้ถ้าหากประชาชนทั่วไปไม่มีความรู้ความ เข้าใจถึงความเป็นไปของการเมืองการปกครองบ้างเลย ³ ทั้งนี้เพราะจากการศึกษาทางรัฐศาสตร์โดยทั่วไปมักเป็นที่ประจักษ์กันว่า ความรู้ทางการเมืองของประชาชนมีสหสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมาก ⁴ และประชาชนที่มีความ เข้าใจ

¹ Gabriel Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Boston: Little, Brown and Company, 1965), p.9.

² พรรคกิจ ห่วงแฉ้ว. ข่าวสารทางการเมือง (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 53.

³ Jame D. Barber, Citizen Politics : An Introduction to Political Behavior (Chicago : Markham Publishing, 1965), p.38.

⁴ โปรดศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Boston : Little Brown, 1965); and James S. Coleman, ed., Education and Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1963).

ทางการเมืองมักจะมีแนวโน้มที่จะไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ไม่เข้าใจการเมือง¹ อีกทั้งยังยอมรับกันว่าประชาธิปไตยจะพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างได้ผลอย่างยิ่งในรัฐที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองกว้างขวาง สาธารณชนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของส่วนรวมอย่างพอเพียง มีการสื่อสารในด้านความรู้ความเข้าใจ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างเปิดเผยและเต็มที่² ขณะเดียวกันกลไกของรัฐ คือ ข้าราชการทั้งหลายจะต้องมีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นเสรีนิยมและเป็นประชาธิปไตยด้วย ทั้งนี้เพราะเป็นที่เชื่อกันว่าการที่ประชาชนของประเทศใดเป็นผู้ที่สนใจ มีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และข่าวสารทางการเมือง ไม่เพียงแต่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่จะเป็นผู้ที่มีความรู้สึกผูกพันและยึดมั่นต่อระบบการเมืองนั้น ๆ มากขึ้นอีกด้วย³

ในปัจจุบันผู้ที่สนใจทำการศึกษากระบวนการเมืองของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาจึงมุ่งเน้นหาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของประเทศเหล่านั้นให้มากขึ้นด้วยการให้ความสำคัญกับระบบการเมืองในอดีต ขั้นตอนการพัฒนาทางการเมืองและปัจจัยเหนี่ยวนำการพัฒนาทางการเมือง⁴ ซึ่งผู้ที่ศึกษามักจะค้นพบปัญหาที่เกิดขึ้น

¹ ณรงค์ สินสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 116.

² จรรยา สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2518), หน้า 36.

³ โปรดศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน Robert E. Lane and David O. Sears, Public Opinion (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1964), p.62.

⁴ โปรดศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน S.N. Eisenstadt, The Political Systems of Empire (New York : The Free Press of Glencoe, 1962); S.M. Lipset, The First New Nation (New York : Basic Books, Inc., 1963); and Richard Bendix, Nation-Building and Citizenship (New York : John Wiley and Sons, Inc., 1964).

กับประเทศกำลังพัฒนาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจทางการเมือง เมืองตลอดจนไม่เข้าใจถึงคุณค่าของการเข้าร่วมในกระบวนการทางการเมืองของประเทศ¹ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเหตุสำคัญ ๆ อยู่หลายประการที่คล้ายคลึงกัน อาทิ เช่น สถาบันทางการเมืองอันได้แก่บรรดวพรรคการเมือง รัฐสภา ไม่ได้ทำหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจทางการเมือง สร้างทัศนคติและความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง² นอกจากนี้ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการของรัฐ โดยเฉพาะข้าราชการทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองก็นับได้ว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อการสถาปนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ เกิดปฏิวัติ รัฐประหารและการใช้ความรุนแรงในรูปแบบอื่น ๆ เช่น สงครามกองโจร การจลาจล และการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่ชอบของข้าราชการอยู่เบื้อง ๆ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการ จึงมีค่าควรแก่การให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง ดังที่จะกล่าวในรายละเอียดในตอนต่อไป

2. แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย

ในการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลครั้งนี้ นอกจากจะต้องอาศัยกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับสภาพการรับรู้ การทำความเข้าใจในทัศนคติวิชาการสาขาต่าง ๆ รวมทั้งความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแล้ว เพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ปัญหาจำเป็นต้องศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย ประกอบด้วยประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ จากรูปแบบการปกครองและวิถีชีวิต อีกทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

¹ ธรรมล ทองธรรมชาติ, "ปัญหาการเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนา", ใน ธรรม รัชชาลัย และชัชดิยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ (พระนคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด, 2515), หน้า 42.

² คณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการวิจัยเรื่องลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2515), หน้า 159.

ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และบทบาทของข้าราชการต่อการพัฒนาทางการเมือง
ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยรวมไปด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไปตามลำดับ

หลักการ "ประชาธิปไตย"

นักทฤษฎีประชาธิปไตยร่วมสมัยท่านหนึ่ง คือ Seymour Martin Lipset กล่าวไว้ว่า "ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสโดยวิธีทางปกติธรรมดาทางรัฐธรรมนูญ ที่จะให้มีการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยให้มีการแก้ไขปัญหาในสังคม อันเกิดจากการตัดสินใจที่ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเท่ากับ เปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้ใช้อิทธิพลของตนเข้ามากำหนดการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะโดยการเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั่นเอง" ¹

คำนิยามของ Seymour Martin Lipset ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความหมายของประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 3 มิติ คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง (a form of government) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (ideology) และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (a way of life) ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ราชบัณฑิตทางรัฐศาสตร์ เรียกรวมนั้น

¹ Seymour Martin Lipset, "Some Social Requisites of Democracy", in Roy Macridis and Bernard Brown, Eds, Comparative Politics : Notes & Headings, 4th edition (Illinois : The Dorsey Press, 1972), pp.124-142. สำหรับหนังสือที่รวบรวมแนวความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับประชาธิปไตย โปรดศึกษาจาก Henry S. Kariel (ed.), Frontiers of Democratic Theory (New York : Random House, 1970).

ว่า "องค์สามของประชาธิปไตย"¹ ซึ่งสามารถแยกอธิบายพอสังเขปได้ดังนี้ กล่าวคือ

ก. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (an ideology)

การศึกษาถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ มีหลักการสำคัญ คือ การยึดมั่นว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ดีที่สุด เพราะเป็นการปกครองที่เห็นความสำคัญ ของประชาชนไม่ใช่บุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเดียว ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผล และความสามารถของมนุษย์ในการตัดสินใจเลือกผู้นำ เปลี่ยนตัวผู้นำ และเลือกแนวทางการพัฒนา สังคมของตนได้อย่างถูกต้องไม่ว่าจะได้รับการศึกษามากน้อยต่างกันเพียงใด แต่ขณะเดียวกัน ก็มีหลักการที่ระบุว่า การให้อำนาจต้องมีเงื่อนไขเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจไปในทางที่ผิด หรือไม่ลิดรอนสิทธิ เสรีภาพของประชาชนได้ จึงให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะเรียกอำนาจกลับคืนได้²

นอกจากนี้ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ยังมีหลักการที่สำคัญ คือ การยึดมั่น ในเสรีภาพและความเป็นอิสระของมนุษย์ ซึ่งหมายถึง ความเป็นอิสระในการเลือกใช้ชีวิต เลือกที่อยู่ เป็นต้น ส่วนเสรีภาพนั้นหมายถึง ความสามารถในการใช้อิสราภาพที่ตนมีอยู่นั้น แสดงออก ซึ่งความคิดเห็น หรือ กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้โดยลำพังตนเอง ไม่ถูกจำกัด

¹นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้พยายามแยกอธิบายประชาธิปไตย อย่างง่าย ๆ ให้แก่ ประชาชนผู้สนใจทางการเมือง โดยแบ่งออกเป็นประชาธิปไตยในฐานะเป็นอุดมการณ์ประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง การแยกอธิบายเช่นนี้ ช่วยสร้างให้เกิดความเข้าใจและทราบได้ว่า เมื่อกล่าวถึงประชาธิปไตยเป็นการกล่าวในแง่มุมใด ดูรายละเอียดใน กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 1-20. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า 15-24. ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, ประชาธิปไตยสำหรับคนไทย (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2518), หน้า 8-14.

²กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 6. และโปรดศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประชาธิปไตยในรูปของอุดมการณ์ ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : ดวงติการพิมพ์, 2523), หน้า 53-82. และแนวความคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์กับประเทศด้อยพัฒนาใน David Apter, Ideology and Discontent (New York : 1964).

โดยบุคคลอื่น เว้นเสียแต่ว่าการแสดงออกและการกระทำนั้นจะไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ด้วยเหตุดังกล่าวนี้รัฐบาลประชาธิปไตยจึงต้องพยายามปกป้องเสรีภาพของประชาชนไว้¹ สำหรับหลักการประการสุดท้ายของอุดมการณ์ประชาธิปไตยก็คือ ความคิดที่ว่า คนเราทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน จึงควรที่จะได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลโดยเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นความจริงที่ว่าได้มีประชาชนในสังคมประชาธิปไตยที่เจริญก้าวหน้า เช่น ในสหรัฐอเมริกาและในอังกฤษได้แสดงถึงความไม่พอใจต่อสภาพการณ์ที่คนเผด็จการอยู่และได้เรียกร้องให้สังคมของคนเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ดังนั้น ความเสมอภาคด้านการเมืองได้รับความสำคัญเหนือกว่าด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ผู้ที่มิฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำต้องเสียเปรียบผู้ที่ฐานะดีหรือได้รับการศึกษาสูง โดยเฉพาะในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมืองทำให้คนกลุ่มน้อยที่มีฐานะดีสามารถเข้าปกครองประเทศได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีการเรียกร้องกันมากกว่า ถ้าประเทศใดต้องการให้ประชาธิปไตยมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ ตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้วก็จะต้องเน้นในเรื่องความเสมอภาคทางด้านสังคมและเศรษฐกิจด้วย

กล่าวสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยในฐานะอุดมการณ์จึงเป็นพลังจูงใจให้คนส่วนมากใช้เพื่อเรียกร้องให้ได้มาซึ่งความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ต่อไป คือ เป็นทั้งประชาธิปไตยทางการเมือง ประชาธิปไตยทางสังคม และประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจด้วย²

ข. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง (a form of government)

ในปัจจุบันรูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยนั้น สามารถแบ่งได้เป็น

3 ระบบ คือ³

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ลัทธิการเมือง (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2518), หน้า 10.

² กระมล ทองธรรมชาติ, "หลักประชาธิปไตย," ใน การเมืองและสังคมพิมพ์ครั้งที่สอง, ประพันธ์: นันทิยะกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 118.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 169 และดูเพิ่มเติมใน C.C. Rodee, et al. Introduction to Political Science, 2nd ed., (New York, McGraw-Hill, 1967), pp.61-64.

1. ระบบของอเมริกา ซึ่งเรียกกันว่า "ระบบการปกครองโดยประธานาธิบดี" มีประธานาธิบดี เป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร

2. ระบบอังกฤษ เรียกว่า "ระบบการปกครองโดยรัฐสภา" มีรัฐสภา เป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและนิติบัญญัติ

3. ระบบของฝรั่งเศส เรียกว่า "ระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา" มีประธานาธิบดีและรัฐสภา เป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและนิติบัญญัติร่วมกัน

ค. ประชาธิปไตยในฐานะวิถีชีวิต (a way of life)

ประชาธิปไตยในความหมายของสังคมตะวันตก โดยเฉพาะในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตนี้ มีความหมายครอบคลุมกว้างขวางมาก โดยเฉพาะความหมายยังไปเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลแต่ละบุคคลในชีวิตประจำวัน แม้จะมีบางประเด็นที่ไม่สอดคล้องต้องตรงกับความ เป็นจริงเท่าใดนัก แต่ก็ประกอบด้วยหลักการที่ใช้เป็นมาตรฐาน และ เครื่องกำหนดคุณลักษณะประชาธิปไตยของสังคมต่าง ๆ ได้ดังนี้¹

1. การใช้เหตุผล
2. การให้ความสำคัญต่อบังเอิญบุคคล
3. รัฐมีคุณลักษณะ เป็น เครื่องมือในการปกครอง
4. หลักการให้ความยินยอมพร้อมใจด้วยใจสมัคร (การอาสาสมัคร)

ไม่ใช่วิธีการบีบบังคับ

5. ให้ความสำคัญต่อหลักกฎหมาย
6. ให้ความสำคัญต่อวิถีทาง (means) ในการดำรงชีวิต ในสังคมประชาธิปไตย
7. หลักการได้เถียงได้แย้ง เจริญยอมชอมและการให้ความยินยอมพร้อมใจ

ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

8. การยอมรับในความ เท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน

¹

William Ebenstein, Today's Isms, 7th ed. (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1973), pp.139-209.

หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ สามารถแยกแยะอธิบายพอสังเขปได้ คือ

1. การใช้หลักเหตุผล หมายถึง มีความเชื่อมั่นถึงการใช้เหตุผลในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และเห็นว่า "ความจริง" เป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด ความรู้, และความจริงในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว - แต่มีลักษณะของความเป็นไปได้เท่านั้น ถ้าค้นพบข้อมูลใหม่เมื่อใด ความจริงที่เชื่อกันอยู่ก็อาจ เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย

ดังนั้น ปัจจัยกำหนดความมีเหตุผลของสังคมประชาธิปไตยก็คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจะต้องได้รับการรับรู้และแก้ไขร่วมกันโดยทุก ๆ ฝ่าย เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์โฆษณา การชุมนุม และการสมาคม จึง เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก

2. การให้ความสำคัญต่อปัจเจกบุคคล ซึ่งหมายถึง การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองหรือองค์กรทางสังคมใด ๆ จะต้องมิวิตดุประสงค์หรือรับใช้ปัจเจกบุคคลด้วยกันทั้งสิ้น หลักการที่สำคัญก็คือ ในทางการเมืองแล้ว ปัจเจกบุคคลจะมีบทบาทและมีอำนาจได้ก็ต่อเมื่อได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือพรรคการเมืองและในทางเศรษฐกิจนั้น ปัจเจกบุคคลจะมีอำนาจในการต่อรองได้ก็จะต้องรวมตัวกัน เป็นสหพันธกรรมกร หรือสหพันธ์ชาวไร่ชาวนา เป็นต้น ดังนั้นในสังคมแบบพหุนิยมนี้ ปัจเจกบุคคลจะรวมตัวกัน เป็นกลุ่ม เพื่อปกป้องศักดิ์ศรีและผลประโยชน์ของตนเองให้ปลอดภัยจากการถูกคุกคามจากรัฐบาลหรือจากกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ

3. ทัศนคติที่เชื่อว่า รัฐ เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่สูงส่งกว่า ซึ่งหมายถึง ทรายใดที่ปัจเจกบุคคลสามารถดำเนินการด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีอิสระเสรี รัฐก็ไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงด้วย แม้ว่ารัฐอาจกระทำได้ผลดีกว่า โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และศาสนา เป็นต้น รัฐจะเข้าไปแทรกแซงก็ต่อเมื่อความพยายามของปัจเจกบุคคลล้มเหลว ต้องการให้รัฐบาลเข้าช่วยเหลือเท่านั้น

4. หลักการที่ให้ความสำคัญต่อการกระทำโดยสมัครใจ ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่มกันอย่างสมัครใจของบุคคลโดยปราศจากการบีบบังคับ ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มการเมือง เช่น พรรคการเมือง กลุ่มการศึกษา เช่นกลุ่มโรงเรียนราษฎร์ กลุ่มเศรษฐกิจ เช่น สหพันธกรรมกรและสมาคมลูกจ้าง กลุ่มสุขภาพ เช่น สภากาชาด และกลุ่มสวัสดิการสังคมต่าง ๆ ซึ่ง เป็นการยืนยันถึงความดีเลิศของการรวมตัวกันของการเป็นชนกลุ่มเล็ก และการป้องกันมิให้รัฐผูกขาดและรวบอำนาจได้

5. หลักการที่เชื่อว่ากฎหมายมีอำนาจสูงสุด หมายถึง การที่กล้างบทบัญญัติทางกฎหมายจะกระทำได้อีกต่อเมื่อใช้กฎหมายด้วยกันเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าสังคมประกอบขึ้นด้วยการรวมตัวขององค์กรสังคมต่าง ๆ อย่างสมัครใจ รัฐเองก็เช่นกัน นับว่าเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวอย่างสมัครใจจากประชาชนเช่นกัน กฎระเบียบจึงสำคัญยิ่งในการก่อให้เกิดความเป็นระเบียบของสังคม

6. การย้ำความสำคัญของวิถีทาง (means) ในการดำรงชีวิตในสังคม
ประชาธิปไตย หมายความว่า เป็นหลักการที่ยอมรับว่า วิถีทาง (means) และจุดหมายปลายทาง (ends) เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก ดังนั้น การกระทำใด ๆ ก็ตาม จะต้องคำนึงถึงหลักความถูกต้อง เป็นสำคัญด้วย ถ้าจุดหมายปลายทาง เป็นสิ่งที่ตั้งงามและถูกต้อง วิถีทางที่จะไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น ก็จะต้องตั้งงามและถูกต้องด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นหลักการที่แตกต่างจากสังคมคอมมิวนิสต์อย่างเห็นได้ชัด

7. การถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ และให้ความยินยอมพร้อมใจเป็นวิถีทางที่สังคมประชาธิปไตยใช้เป็นหลัก เมื่อมีความคิดเห็น ทัศนคติ หรือผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในหมู่ประชาชน ดังนั้น จึงจำต้องทราบถึงความคิดเห็นที่หลากหลายเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจ

ในเชิงทฤษฎี สังคมประชาธิปไตยจะต้องปกครองโดยการที่รัฐบาลได้รับอำนาจด้วยความยินยอมพร้อมใจของ "ผู้อยู่ได้ปกครอง" ถ้ารัฐใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรม กดขี่ข่มเหง และไม่คำนึงสิทธิของประชาชนแล้ว ทฤษฎีประชาธิปไตยมุ่งเสนอแนะ ให้ประชาชนไม่เพียงแต่มีสิทธิเท่านั้น แต่จะต้องมีหน้าที่ในการก่อการปฏิวัติล้มล้างรัฐบาลเผด็จการลงได้ อย่างไรก็ตาม สิทธิในการก่อการปฏิวัติจะเกิดขึ้นได้ จะต้องเกิดขึ้นหลังจากการเจรจาต่อรองและการขอความยินยอมจากประชาชนส่วนใหญ่ก่อนด้วย

8. หลักการที่ให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน เป็นจุดสำคัญของลัทธิประชาธิปไตย ประชาธิปไตยมีได้อ้างว่ามนุษย์ทุกคนต้องเหมือนกัน เพียงแต่ย้าว่ามนุษย์ทุกคนต้องมีความนับถือในความเท่าเทียมกันของทุก ๆ คน โดยใช้หลักเหตุผล เป็นเครื่องประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงเกิดมาอย่างเท่าเทียมกัน จึงมีสิทธิที่จะแสวงหาความสุขใส่ตนโดยไม่สร้างความทุกข์และความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น อีกทั้งมนุษย์ทุกคนควรที่จะได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการดำรงชีวิตด้วยไม่ว่าจะมีฐานะ ชาติกำเนิด การศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่แตกต่างกันเพียงใด ความเท่าเทียมนี้จะเกิดขึ้นได้ก็โดยการให้หลักกฎหมายมาใช้บังคับอย่างมีเหตุผล และเท่าเทียมกันด้วย

นอกจากหลักการดังกล่าวเบื้องต้น Robert A. Dahl ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัย 8 ประการที่ใช้กำหนดคุณลักษณะ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของสังคมต่าง ๆ ไว้ คือ ¹

1. เปิดโอกาสให้มีเสรีภาพด้านความคิดและการแสดงออก รวมทั้งให้โอกาสชนกลุ่มน้อยที่จะแสดงความคิดเห็นให้เป็นที่ประจักษ์แก่ทั้งผู้นำ และประชาชนทั่วไป ²
2. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตทางการเมือง ทางสังคม
3. เมื่อความขัดแย้งได้อุบัติขึ้น การตัดสินใจของรัฐบาลจะต้องอยู่ใต้การควบคุมของผู้มีสิทธิออกเสียงและประชาชนเสียงข้างมาก ³ (มิใช่เสียงข้างน้อย)

---

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Robert A. Dahl, "An Assessment of Democracy," in Roy Macridis and Bernard Brown, eds, Comparative Politics : Notes and Readings, 4th edition. (Illinois : The Dorsey Press, 1972) pp.142-155.

² คำอธิบายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย โปรดดู ทินพันธ์ นาคะตะ. "การป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน". ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช กับคณะ, รัฐธรรมนูญสำหรับชาวบ้าน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิช เพศ, 2516). หน้า 140-154.

³ แนวความคิดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การปกครองโดยเสียงข้างมากในที่นี้ ศึกษาเพิ่มเติมได้จากหนังสือหรือบทความต่าง ๆ ที่ว่าด้วยประชาธิปไตย ได้แก่ Henry B. Mayo, An Introduction to Democratic Theory (New York : Oxford University Press, 1970), pp.67-69, และ Chapter 8, pp.166-212, และ Austin Ranney, Governing : A Brief Introduction to Political Science (Illinois : The Dryden Press, 1975), pp.223-226 and Lyman Tower Sargent, Contemporary Political Ideologies (Illinois : The Dorsey Press, 1972), pp.81-84. เป็นต้น

4. การวิพากษ์วิจารณ์ และการตัดสินใจทางการเมืองจะต้องประกอบด้วย
 ความมีเหตุผล เพื่อให้ผู้นำและประชาชนเกิดความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายและวิธีการ
 ที่เหมาะสมที่สุด อันเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจในนโยบายของชาติ

5. ความเห็นพ้องต้องกันในกาววิพากษ์วิจารณ์และการตัดสินใจทางการเมือง
 จะเกิดจากการสร้างของชนกลุ่มใหญ่ที่มีความเห็นพ้องต้องกันเป้าหมาย ในขณะที่เดียวกัน
 การลดจำนวนกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นขัดแย้งหรือไม่พอใจ จะช่วยให้การบังคับใช้กำลังกระทำ
 ต่อชนกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น

6. มีการแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการสันติ และมีการใช้กำลังรุนแรงน้อยที่สุด

7. การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของสังคมนั้น จะต้องคำนึงถึงความเห็นพ้องต้องกัน
 ของทั้งผู้นำและประชาชนส่วนใหญ่

8. ประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่น และความจงรักภักดีต่อรัฐธรรมนูญ และใน
 ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุป ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยแม้ว่าจะมีการแยกประชาธิปไตย
 ออกเป็นมิติต่าง ๆ เช่น ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็น
 รูปแบบการปกครองและประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต แต่นั่นก็เป็นไปเพื่อความสะดวกใน
 การศึกษาเท่านั้น ในความเป็นจริงทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว หลักการทั้ง 3
 นี้จะต้องนำมาประยุกต์ใช้อย่างผสมผสานกัน สังคมใดที่สามารถผสมผสานหลักการทั้งสามนี้ได้
 อย่างกลมกลืน สังคมนั้นก็จะสามารถพัฒนาระบอบการปกครองของคนให้เป็นประชาธิปไตย
 ซึ่งมีเป้าหมายวิถีชีวิตที่ดีของคนในสังคมได้

แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ไฮน์ ยูเลา (Heinz Eulau) นักรัฐศาสตร์เชิงพฤติกรรม ได้กล่าวใน
 หนังสือ The Behavioral Persuasion in Politics ว่า

"รากฐาน (ของรัฐศาสตร์) คือ ตัวมนุษย์ ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าการกล่าวถึง
 การเมืองการปกครองมนุษย์จะมีความหมายใด ๆ ได้ หากปราศจากการ
 กล่าวถึงซึ่งความเชื่อ การกระทำและค่านิยมของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างชาติ
 สร้างอาณาจักร สร้างสรรค์ประเพณีและสถาบัน คิดค้นสัญลักษณ์และระเบียบ
 ขอบบังคับ ก่อสงคราม ปฏิวัติ และสร้างสันติภาพ รัฐศาสตร์คือการศึกษา ว่า
 ทำไมมนุษย์จึงคิดสร้างการปกครองมนุษย์ขึ้นมา มนุษย์ตัดสินใจเกี่ยวกับการ

เลือกนโยบายสาธารณะกันอย่างไร และทำไมจึงตัดสินใจเช่นนั้น การเมือง
คือสภาพการณ์และผลที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์" ¹

จากความคิดของไฮน์ ยูเลา : เมืองค้นได้สะท้อนให้เห็นสาระทางการเมือง
มิติที่สำคัญ 3 ประการ คือ ค้ำมนุษย์ การกระทำของมนุษย์ (พฤติกรรม) และค่านิยมกับทัศนคติ
ของมนุษย์ โดยเน้นว่าการเมืองเป็นเรื่องของมนุษย์ โดยเฉพาะการกระทำทางการเมือง
(political actions) ของมนุษย์ เพราะมนุษย์แม้จะได้มีการพัฒนาตัวเองในด้าน
การเมืองการปกครองที่เป็นระบบและมีเหตุผลมีผลมาเป็นเวลานานแล้ว แต่การเมืองการปกครอง
ก็ยังเป็น เรื่องที่อันตรายยิ่งสำหรับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์จะทำความดี บำเพ็ญ
คุณประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ได้ หรืออาจทำความชั่ว ก่ออันตรายให้แก่ตัวเองและผู้อื่นอย่าง
ใหญ่หลวงได้เช่นกัน ²

การกระทำทางการเมืองซึ่งมนุษย์สามารถจะกระทำได้ทั้งในเชิงบวก (positive)
และในเชิงลบ (negative) เรียกโดยทั่ว ๆ ไปว่า "พฤติกรรมทางการเมือง" (political
behavior) อย่างไรก็ตาม การที่มนุษย์จะมีพฤติกรรมทางการเมืองเป็นไปในแง่ (aspects)
ใดนั้น มีอิทธิพลมาจาก "วัฒนธรรมทางการเมือง" (political culture) ซึ่งเป็น
แบบแผนของทัศนคติของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง
เป็นสำคัญ ³ นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงแบบอย่างของการดำรงชีวิต (pattern of life)
ของชนหมู่ใดหมู่หนึ่ง และก่อนที่จะเป็นแบบอย่างขึ้นมาได้จะต้องมีการปฏิบัติคล้อยตามกันใน
หมู่คนจำนวนมาก จนปฏิบัติตามกันไปทั้งกลุ่ม และมีการปฏิบัติสืบทอดกันไปเป็นเวลานาน
จนปรากฏ เป็นแบบอย่าง (pattern) ให้เห็นอย่างแน่นอน หากชนหมู่ที่เป็น

¹ Heinz Eulau, The Behavioral Persuasion in Politics (New
York : Random House, 1963), p.3. อ้างใน พรศักดิ์ ห่องแก้ว, รัฐศาสตร์ :
ขอบข่าย สถานภาพ และการศึกษาวิจัย (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า
95-96.

² Bertrand de Jourvenel, "On the Nature of Political Science,"
The Pure Theory of Politics (New Haven : Yale University Press, 1948),
pp.29-40.

³ Gabriel A. Almond, "Comparative Political System," Journal
of Politics 18 (August, 1956), p.398.

เจ้าของร่วมกันปฏิบัติตามแบบอย่างความประพฤติ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยม ที่รวมกันเข้า เป็นแบบแผนของชีวิตของหมู่คนนั้นติดต่อกันไป เป็นเวลาช้านาน แบบแผนของ ความประพฤตินั้นจะกลายเป็นสิ่งที่เรียกกันว่า "วัฒนธรรม" ซึ่งถ้าแบบแผนแห่งความประพฤติ นั้น เกี่ยวข้องกับการเมืองก็เรียกกันว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง"¹

กาเบรียล อัลมอนต์ (Gabriel A. Almond) และ ซิดนีย์ เวอร์บา (Sidney Verba) ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงแบบแผนทัศนคติทางการเมืองของแต่ละบุคคลนี้ว่าเป็นสิ่งที่ เกิดจากความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจซึ่ง เป็นตัวสร้างทัศนคติทางการเมือง หรือการแสดงออก ที่เป็นบทบาททางการเมือง มีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ²

1. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (cognitive orientation) หมายถึง ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับระบบการเมืองและกระบวนการทางการเมือง ซึ่งรวมไปถึง บัญชีนำเข้า (input) กระบวนการแปรผัน (conversion process) และบัญชีนำออก (output)

2. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับความรู้สึก (affective orientation) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับระบบการเมืองในแง่ของบทบาท บุคลากรและการปฏิบัติงานของสมาชิก ในระบบการเมือง

3. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า (evaluative orientation) เป็นการตัดสินใจและให้ความเห็นเกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง (political objects) ซึ่งมีความ เกี่ยวพันกับความเชื่อในระหว่างมาตรฐานของค่านิยม การจัดระบบข้อมูล และความรู้สึก

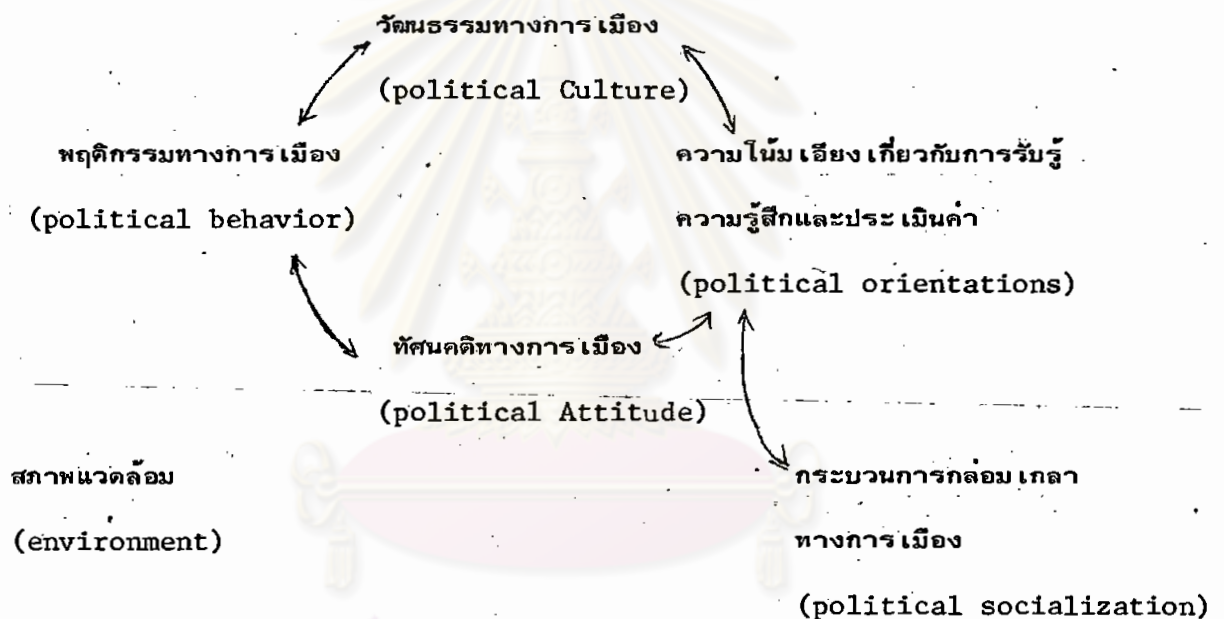
¹ พัทยา สายชู, "การใช้แบบความคิดเรื่องวัฒนธรรมในการพัฒนาประเทศไทย, วรรณไวทยาการ : ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 8-9.

² Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitude and Democracy in Five Nations (Princeton : Princeton University Press, 1963), p.15. and Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politics : A Developmental Approach (Boston : Little, Brown, 1966), p.50.

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความรู้สึกนึกคิดที่ประกอบด้วย การรับรู้ ความรู้สึกและ การประ เหมินค่าประกอบกัน เป็นทัศนคติทางการเมือง ซึ่งจะก่อให้เกิดและมีส่วนกำหนด พฤติกรรมทางการเมือง ถ้าพฤติกรรมทางการเมืองนี้ได้รับการยอมรับของบุคคลทั่วไปใน ชุมชนก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในที่สุด¹

แผนภาพที่ 2

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culturalization)

ดังนั้น "ทัศนคติทางการเมือง" เป็นตัวส่งผ่าน (transmission agent) ที่สำคัญ เป็นอย่างมากในกระบวนการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง (political culturalization) ในฐานะที่เป็นตัวกลางในการกำหนด "พฤติกรรม" ของบุคคลว่าจะ เป็นไป ในรูปใด เชิงรูปธรรม นอกจากนี้กาเบรียล อัลมอนด์ (Gabriel A. Almond) และ ซิดนีย์ เวอร์บา (Sidney Verba) ได้เสนอรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชน (civic culture) ว่าเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมที่สุดต่อวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

¹ Lucian W. Pye and Sidney Verba, (eds)., Political Culture and Political Development (Princeton N.J. Princeton University Press, 1965), p.7.

โดยชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชนเป็นส่วนผสมระหว่างความเชื่อกับทัศนคติสองอย่างควบคู่กันไป คือ การเคารพเชื่อฟังในอำนาจอย่างหนึ่งกับความเป็นอิสระมั่นคงอีกอย่างหนึ่ง พลเมืองที่เป็นประชาธิปไตยในอุดมคติได้แก่ผู้ที่เชื่อมั่นในความชอบธรรมความสามารถและความตั้งใจดีของผู้ปกครองประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมี ความเชื่อมั่นว่ามีสิทธิและความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนมีเสียง มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของรัฐบาล ลักษณะด้านแรกของทัศนคตินี้คือ ความสามารถในการ เป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง (subject competence) ลักษณะด้านที่สองของทัศนคติดังกล่าวคือ ความสามารถในการเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมในการปกครอง (citizen competence)¹

ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชน (civic culture) ในฐานะเป็นเงื่อนไขที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้ จะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีกรอบของทัศนคติทางการเมืองที่สอดคล้องและช่วยจรรโลงระบอบประชาธิปไตยด้วยเช่นกัน

ในที่นี้จากการรวบรวมสาระสำคัญอย่างสังเขปของหลักการประชาธิปไตย ทั้งอุดมการณ์รูปแบบและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย จากทัศนะ ความคิด เห็น ข้อค้นพบและความรู้ของนักรัฐศาสตร์ไทยและต่างประเทศพบว่า กรอบแนวความคิดที่ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของบุคคลโดยทั่วไปมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทัศนคติที่มีความศรัทธาและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและเพื่อนมนุษย์ในการใช้สติปัญญา กว้รู้จักใช้เหตุผลในการพิจารณาปัญหา ยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีการทดลองค้นหาตามแบบวิทยาศาสตร์ โดยถือว่าความรู้ทั้งหลายนั้นเกิดมาจากประสบการณ์ ซึ่งไม่มีสิ่งใดเป็นสัจธรรมไปตลอดกาล เมื่อมีการค้นคว้าที่ก้าวหน้าขึ้น สิ่งที่เคยเป็นจริงในยุคหนึ่งก็อาจเปลี่ยนแปลงไปได้²

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "วัฒนธรรมทางการเมืองกับระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย" ใน วัฒนธรรมทางการเมืองไทย, พรรคกิจ ห่องแก้ว และ หลศักดิ์ จิระไกรศิริ (บรรณาธิการ) (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2522), หน้า 105.

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย.

2. มีทัศนคติที่ว่ารัฐบาล เป็น เครื่องมือของสังคม ซึ่งสามารถสนองความต้องการของแต่ละคนได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มองว่าการ เมือง เป็นสิ่งจำเป็นที่ เกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชน มิใช่เป็น เรื่องสกปรก¹ มีการมองโลกในแง่ดีและมีความไว้วางใจต่อผู้อื่นอยู่เสมอ

3. มีความ เชื่อว่าสิทธิ เสรีภาพ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ติดตามมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ ความเห็นแต่ละบุคคลจึง เป็นสิ่งจำเป็นมากที่สุด นอกจากนั้น ยังต้องรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ โดยยึดหลัก เหตุผลที่วางอยู่บนข้อเท็จจริงโดยปราศจากอคติ²

4. เชื่อในความมีอิสระหมายถึงความสามารถในการ เลือกใช้ชีวิต กระทำการ หรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอยู่ภายใต้การบงการของบุคคลอื่น

5. มีทัศนคติที่เชื่อมั่นในประสิทธิภาพทางการเมืองของคน (political efficacy) กล่าวคือ จะต้องรู้สึกว่าคุณเองมีความ เข้าใจและสามารถ ทำให้เกิดขึ้นได้โดยการกระทำของคุณ และสามารถทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองทำตามที่คุณต้องการได้³ จะต้องไม่คิดว่าตัวเอง เป็นบุคคลที่ไร้อำนาจ (powerlessness) ในทางการเมือง และไม่คิดว่าความเป็นไปของสังคมและการ เมืองอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มคนที่ทรงพลังมีอิทธิพลครอบงำอยู่

6. มีทัศนคติที่ยอมรับในความเท่าเทียมกันของคน ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน แต่หมายถึงความเสมอภาคตามกฎหมายและทางการเมือง คนทุกคนคงได้รับการคุ้มครองจากรัฐและการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ กำเนิด เพศ หรือฐานะทางเศรษฐกิจสังคม⁴

¹Daniel Wit, Comparative Political Institutes (New York : Hot, 1953), pp.112-121.

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ลัทธิการเมือง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 15.

³Kenneth Prewitt, "Political Efficacy", in Davis O. Sills (ed), International Encyclopedia of the Social Science Vol.14 (New York : Macmillan and Free Press, 1968), p.598.

⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า 9.

7. มีทัศนคติที่ว่า ประชาชนสามารถล้มล้างรัฐบาลได้ ถ้ารัฐบาลกระทำตนเป็น นายประชาชนหรือไม่ทำตามความประสงค์ของมวลชน¹ ผู้ปกครองจะต้องได้รับความยินยอม จากผู้ได้ปกครองในการดำเนินการปกครอง เพราะประชาชนคือเจ้าของอำนาจสูงสุด นั่นคือ อำนาจอธิปไตย (sovereignty)²

8. มีทัศนคติในการยอมรับและเคารพในกติกาของสังคม ทั้งนี้เนื่องจากการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยคือการปกครองโดยกฎหมาย (rule of law) ไม่ใช่เป็น การปกครองระบอบเหตุผลแห่งรัฐ (reasons of the State) ดังนั้นกฎหมายจึง เป็นกติกา ร่วมกันที่ทุกคนจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เมื่อพิจารณาว่ากฎหมายนั้นถูกต้อง และสม เหตุสมผล

9. มีทัศนคติที่ยอมรับการประนีประนอม (compromise) ในความขัดแย้งที่ เกิดขึ้น โดยจะต้อง เป็นผู้รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ ๆ แม้นตนเองจะไม่พอใจ แต่ก็จะต้องมีความอดทนและยอมรับในความเห็นของคนอื่น ๆ ถึงความคิด เห็นนั้นสม เหตุสมผล และได้รับการยอมรับจากเสียงข้างมาก³

งานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้นำมาเสนอไว้ ณ ที่นี้ ในอดีตส่วนใหญ่มุ่งให้ความสนใจในแง่ ของทัศนคติ บุคลิกภาพ หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และความรู้ความเข้าใจ ทางการเมืองประกอบด้วย โดยทำการศึกษารวิจัยในกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน เช่น นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ สมาชิกรัฐสภา มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

¹ Wit., Comparative Political Institutes, pp.112-121.

² Carton C. Rodee and Cristal, Introduction to Political Science (Tokyo : Kogakysha Co., 1967), p.95.

³ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (Englewood Cliffs, Prentice - Hall, 1963), pp.91-92.

1. สุจิต บุญยงการ ได้ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตนักศึกษา 3 กลุ่ม คือ นิสิตที่เรียนทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ นิสิตที่เรียนทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และนิสิตที่เรียนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยใช้นิสิตนักศึกษาศึกษาปีสุดท้าย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นิสิตนักศึกษามีความสนใจในทางการเมืองพอสมควร โดยยอมรับว่ารัฐบาลมีความสำคัญและอิทธิพลต่อคน โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษากลุ่มแรกคือผู้ที่เรียนทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มีความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านิสิตนักศึกษากลุ่มอื่นสองกลุ่มหลัง แต่ความสนใจทางการเมืองนั้นยังไม่ถึงระดับที่จะทำให้ นิสิตนักศึกษาเหล่านั้น เป็นตัวนำของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และส่วนใหญ่ไม่หวังจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่า นิสิตนักศึกษามีความไม่พอใจกับสถานการณ์บางอย่างและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา มีลักษณะขัดกันระหว่างบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยกับแบบเผด็จการ ซึ่งมีอิทธิพลมาจากกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าในทางครอบครัว และจากสภาพของสังคมไทยโดยทั่วไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทัศนคติและค่านิยมของนิสิตนักศึกษาอยู่มาก ถึงแม้จะได้ศึกษาในสถาบันชั้นสูงมา 3 ปีแล้วก็ตาม นิสิตนักศึกษาก็ยังมีทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพแบบเผด็จการ¹

2. ลิขิต อีร์เวกิน ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการชั้นนำในกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการและสำนักนายกรัฐมนตรี พบว่า ข้าราชการชั้นนำไทยมีความคิดแบบเสรีนิยมมากกว่าแบบอนุรักษนิยม แต่สัดส่วนระหว่างข้าราชการที่มีความคิดแบบเสรีนิยมกับที่มีความคิดอยู่ระหว่างเสรีนิยมกับอนุรักษนิยมยังมีปริมาณพอ ๆ กัน เมื่อพิจารณาจากอายุจะเห็นได้ว่า ข้าราชการชั้นนำที่มีอายุน้อยกว่าจะมีความคิดโน้มเอียงไปทางอนุรักษนิยม แต่ข้าราชการชั้นนำที่มีอายุน้อยกว่าจะมีความคิดโน้มเอียงไปทางเสรีนิยม เมื่อพิจารณาจากรดับการศึกษาพบว่า ข้าราชการชั้นนำที่มีการศึกษาสูงขึ้นไปจะมีความคิดโน้มเอียงไปทางเสรีนิยม

¹ สุจิต บุญยงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย", วารณวไลยการ รัฐศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514). และ Suchit Boonbongkarn, "Higher Education and Political Development in Thailand" (Unpublished Ph.D. Thesis, Fletcher School of Law and Diplomacy, 1968).

มากขึ้น แต่ข้าราชการชั้นนำที่มีการศึกษารองลงมาจะมีความคิดโน้มเอียงไปทางอนุรักษนิยม เมื่อพิจารณาถึงสถานศึกษาพบว่า ข้าราชการชั้นนำที่ศึกษาจากต่างประเทศจะมีความคิดอยู่กลาง ๆ ระหว่างเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม เมื่อพิจารณาจากอาชีพของบิดาจะพบว่า ข้าราชการชั้นนำที่มีบิดาเป็นอดีตข้าราชการมีความคิดโน้มเอียงไปทางเสรีนิยมมากกว่าอนุรักษนิยม แต่ข้าราชการชั้นนำที่มีบิดาเป็นพ่อค้าหรือชาวไร่ชาวนากลับมีความคิดแบบผสมระหว่างเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม และเมื่อพิจารณาถึงสถานที่ทำงานก็พบว่า ข้าราชการชั้นนำของกระทรวงมหาดไทยมีความคิดแบบอนุรักษนิยมมากที่สุด ส่วนข้าราชการชั้นนำของกระทรวงศึกษาธิการกลับมีความคิดแบบเสรีนิยมมากที่สุด¹

๑๖. อมร ราชณรงค์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมและทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภาไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2522 พบว่า ความแตกต่างของภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนาเดิม กลุ่มการเมืองที่สังกัดและการเคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีผลกระทบต่อค่านิยมทางเศรษฐกิจ และทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภา เช่น พบว่าสมาชิกรัฐสภาที่มีอายุค่อนข้างน้อย การศึกษาค่าเคยเป็นข้าราชการมาก่อน และไม่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีแนวโน้มที่จะมีค่านิยมในด้านคุณค่าของการพัฒนาเศรษฐกิจสูงกว่าสมาชิกรัฐสภาที่มีลักษณะภูมิหลังทางสังคมในลักษณะอื่น ๆ และพบว่าสมาชิกที่มีอายุน้อย การศึกษาสูง ไม่เคยเป็นข้าราชการมาก่อน ภูมิลำเนาเดิมอยู่ภาคกลางและภาคใต้ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์และกิจสังคม จะมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางการเมืองในทางเสรีนิยมสูงกว่าสมาชิกที่มีลักษณะภูมิหลังทางสังคมในลักษณะอื่น ๆ อย่างไรก็ตามสมาชิกส่วนใหญ่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบกลาง ๆ ระหว่างเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีแนวโน้มทางเสรีนิยมสูงกว่าวุฒิสภา²

¹ Likhit Dhiravegin, Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization (Bangkok : Thai Watana Panich, 1973).

² อมร ราชณรงค์, "ค่านิยมทางสังคมและทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภาไทย" (วิทยานิพนธ์-ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522).

4. มนูญ รูปขจร ได้ศึกษาถึงลักษณะทางสังคมของสมาชิกรัฐสภากับอุดมการณ์ประชาธิปไตย ในช่วงปี พ.ศ. 2525 พบว่า ประเภทของสมาชิกรัฐสภามีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตยในระดับปานกลางค่อนข้างสูง โดยมีแนวโน้มที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าวุฒิสมาชิก ลักษณะอาชีพมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตยในระดับปานกลาง โดยมีแนวโน้มที่ผู้เคยหรือมีอาชีพด้านธุรกิจส่วนตัว หรือธุรกิจ เอกชนส่วนใหญ่จะมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าผู้ที่เคยหรือมีอาชีพ เป็นข้าราชการ ฝ่ายทหาร-ตำรวจ आयุมมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตยในระดับจะปานกลางค่อนข้างสูง โดยมีแนวโน้มที่ผู้มีอายุน้อยจะมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าผู้ที่มีอายุมาก ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตย และการ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตยในระดับ เกือบจะปานกลาง โดยมีแนวโน้มผู้ที่ เป็นสมาชิกมากกว่าจะมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกน้อยกลุ่ม¹

5. สุวรรณ สุวรรณเวโซ ได้ศึกษาทัศนคติของนายตำรวจที่มีต่อการ เมืองและการบริหารงาน โดยศึกษากรณีนายตำรวจนักเรียนสารวัตรและผู้บังคับกองรุ่นที่ 10 พบว่า นายตำรวจบางส่วนชอบลัทธิเผด็จการ แต่ส่วนมากแล้วมีทัศนคติต่อลัทธิและระบบการเมือง เป็นแบบประชาธิปไตยชาตินิยม เชื่อในความสำคัญของการรักษาชาติ เห็นคุณค่าของการใช้อำนาจบังคับ เห็นว่าลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นภัยต่อประเทศชาติ นักการเมืองไม่ควร เข้ามาร่วม กายงานของข้าราชการประจำ และไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหาร โดยเฉพาะ การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สภาพความเป็นข้าราชการตำรวจต้อง เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ นายตำรวจมีความประสงค์ให้มีการผสมผสานกันระหว่าง เศรษฐกิจแบบทุนนิยม กับสังคมนิยม ในลักษณะที่เพิ่มกิจกรรมที่เป็นส่วนทางด้านสังคมนิยมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน²

¹ มนูญ รูปขจร, "ลักษณะทางสังคมของสมาชิกรัฐสภากับอุดมการณ์ประชาธิปไตย"

(วิทยานิพนธ์-ปริญญาโทศิลปศาสตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526).

² สุวรรณ สุวรรณเวโซ, "ทัศนคติของนายตำรวจที่มีต่อการ เมืองและการบริหารราชการ ศึกษา เฉพาะกรณีนายตำรวจนักเรียนสารวัตร และผู้บังคับกองรุ่นที่ 10" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

นอกจากผลงานวิจัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองอีกมากมายที่ควรค่าแก่การให้ความสนใจ อาทิเช่น กระทบทรวงธรรมชาตินี้ ในปี 2511 สมชัย รักรวิจิตร ในปี 2511-2512 อำพล สิงทโกวินท์ และ สวัสดิ์ กฤตรัชฌนันต์, ประสิทธิ์ พรรณพิสุทธิ์ ในปี 2513 สถิติ จิตตะนาถิ ในปี 2518 ชนะ นิลรัตน์ ในปี 2519 ชลอ ไบเจริญ, เสริน ปุณณะหิตานนท์ และ แน่งน้อย นมะมาตร ในปี 2520 ปกรณ์ คุณารักษ์, ชัยวัฒน์ รัฐขจร ในปี 2522 ลลิตรร กิจจาธิการกุล, วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และพรศักดิ์ ม่องแก้ว ในปี 2523 ¹

¹สนใจโปรดดู กระทบทรวงธรรมชาตินี้, "ทัศนะของคนไทยต่อการเมือง", รายงานการวิจัย (เอกสารอัดสำเนา), 2511, สมชัย รักรวิจิตร, ความเป็นผู้นำในหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหาร, 2514), อำพล สิงทโกวินท์ และ สวัสดิ์ กฤตรัชฌนันต์, "ความตื่นตัวทางการเมืองกับการสื่อสาร", รายงานการวิจัย (เอกสารอัดสำเนา), 2516, ประสิทธิ์ พรรณพิสุทธิ์, "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองแบบสุชาภิบาล : ศึกษาจากกรณีสุชาภิบาลหุดไรสง จังหวัดบุรีรัมย์", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), สถิติ จิตตะนาถิ, "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุบลราชธานี 2518", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), ชนะ นิลรัตน์, "การศึกษาทัศนคติแบบประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตศึกษา 2 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2519), ชลอ ไบเจริญ, "ความคิดเห็นทางการเมืองของผู้นำเยาวชนไทย", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), เสริน ปุณณะหิตานนท์ และ แน่งน้อย นมะมาตร "การวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติและความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และพฤติกรรมในการลงคะแนน" (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), ชัยวัฒน์ รัฐขจร, "ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), ปกรณ์ คุณารักษ์, "ความเข้าใจ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), ลลิตรร กิจจาธิการกุล, "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2523" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์, "อิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2523), และ พรศักดิ์ ม่องแก้ว, ชาวสารการเมืองของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526).

การสรุปผลงานวิจัยเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่า ผลงานวิจัยในอดีตที่กล่าวมานั้น ส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองของประชากร กลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มนักศึกษา กลุ่มข้าราชการ กลุ่มสมาชิกรัฐสภา เป็นต้น ส่วนการศึกษา ถึงความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มตำรวจมีผู้ศึกษาน้อยราย โดยเฉพาะกลุ่มตำรวจสันติบาลยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อนเลย อย่างไรก็ตาม ผลงานวิจัยเหล่านี้ นับว่าทำให้เกิดความเข้าใจถึงความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติทางการเมืองของประชากร กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการศึกษาสำหรับการวิจัยใน ครั้งนี้ได้ เป็นอย่างดีด้วยประการหนึ่ง

3. แนวความคิด เกี่ยวกับการอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง

แนวความคิด เกี่ยวกับการอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองแยกพิจารณา ออกเป็น 5 ประการ อันได้แก่ ความหมายของการอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทาง การเมือง ลักษณะสำคัญของการอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง วิธีการอบรม กลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง ขั้นตอนของการอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ ทางการเมือง และตัวการที่ก่อให้เกิดการอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งจะได้กล่าว เป็นลำดับต่อไป

ความหมายของการอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง

โดยทั่วไป การอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง กระบวนการ สร้าง ธารงไว้ และเปลี่ยนแปลงในความคิดและพฤติกรรม หรือการแสดงออกทางการเมือง ของคน การใช้คำว่า "กระบวนการ" (process) มีความหมายว่า เป็นการดำเนินการที่มี ขั้นตอนโดยดำเนินไปอย่างสืบเนื่องและมีระยะเวลาพอสมควร การศึกษานับว่า เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งโดยเริ่มตั้งแต่ขั้นอนุบาล ไปจนถึงชั้นมหาวิทยาลัย บ้างก็ว่าการศึกษา ทำได้ตลอดชีวิต ซึ่งยิ่งทำให้เห็นว่าการศึกษา เป็นกระบวนการที่กิน เวลาและต้องดำเนินไปอย่างมี ขั้นตอน การอบรมกลุ่ม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองก็เช่นกัน¹ ลักษณะของการอบรม

¹ วิทยา สุจริตนารักษ์, "การทำหน้าที่ของระบบ" ใน ระบบการเมืองเปรียบเทียบ หน้าที่ 1-6 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527), หน้า 160.

กล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีลักษณะ เป็นกระบวนการยาวนานดังกล่าว เบื้องต้น ทำให้มีผู้ให้ความหมาย คำนิยามของการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ อย่างมาก ในที่นี้พอที่จะรวบรวมและนำมาแสดงไว้เป็น 3 นิยามด้วยกัน กล่าวคือ

แนวทางแรก การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง กระบวนการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงทางการเมือง (political orientation) และรูปแบบพฤติกรรมของบุคคลโดยการถ่ายทอดจาก คนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และตั้งแต่เกิดจนตายโดยต่อเนื่องไม่ขาดตอนจะส่งผลก่อให้เกิด มโนทัศน์ ทัศนคติและปทัสสถาน และคำนิยาม ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้น ¹

¹ นักรัฐศาสตร์ที่ให้นิยามแนวทางนี้ได้แก่ David Easton and Jack Dennis Children in the Political System (New York : McGraw Hill, 1969), p.7., David E. Apter, The Political of Modernization (Chicago : The University of Chicago Press, 1965), p.145., Carole Pateman, Participation and Democratic Theory (London : Cambridge University Press, 1970), p.111., Herbert Hyman, Political Socialization : A Study in the Psychology of Political Behavior (New York : Free Press, 1959), pp.17-20., Fred I. Greenstein, "Political Socialization", International Encyclopaedia of Social Science (New York " The Free Press, 1968), p.55., Roberta Sigel, "Assumptions about the Learning of Political Values", The Annals 361 (1965), p.73., พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุคติพันธุ์. การเมืองของเด็ก (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526). หน้า 7. และ บรรพต วีระสัย และสุชิน ดันติกุล, สังคมวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518). หน้า 25.

แนวทางที่สอง การอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง กระบวนการให้ความรู้และการเรียนรู้ทางการเมืองที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติและความรู้สึกต่อ ระบบการเมืองและบทบาทของบุคคลในระบบการเมือง รวมตลอดถึงการมีโลกทัศน์ (Cognition) ต่อระบบการเมือง กล่าวคือ ทำให้บุคคลเกิดความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับ ระบบการเมืองด้วย ¹

แนวทางที่สาม การกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ บังเจกบุคคลรู้จักว่าตนอยู่ในระบบการเมืองและทำให้เกิดความสำเหนียก (perception) หรือมีปฏิกิริยา (reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเห็นว่า กระบวนการ นี้เกิดจากสภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจ สังคม และทางวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้น เป็น สมาชิกอยู่และยังเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของบุคคลสภาพและประสบการณ์ของบัง เจกบุคคลนั้นด้วย กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ผ่านตัวการ (agents) ต่าง ๆ ของสังคม ทำให้แต่ละบุคคลได้เรียนรู้ในอันที่จะกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของคนกับ การเมืองให้เหมาะสม ²

¹ นักรัฐศาสตร์ที่ให้นิยามแนวทางนี้ได้แก่ James S. Coleman, "Introduction" in Education and Political Development, ed., James S. Coleman (New Jersey : Princeton University Press, 1968), p.18., ณรงค์ ลินสวัสดิ์, จิตวิทยาทางการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 25. และ Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students (Bangkok : Preapittaya, 1975), p.88.

² นักรัฐศาสตร์ที่ให้นิยามตามแนวทางนี้ได้แก่ Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology (London : Western Printing Service Press, 1971), p.16., Kenneth P. Langton, Political Socialization (London : Oxford University Press, 1969), pp.4-10., Leon Mann, Social Psychology (Sydney : John Wiley & Sons Australia Ply. Ltd., 1972), p.6. และสรุปจากคำบรรยายของ รศ.ดร.สุจิต บุญยงการ, วิชาทฤษฎีการพัฒนาการเมือง, ภาคแรก ปีการศึกษา 2524 ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดังนั้น จากการพิจารณาความหมายของคำว่า การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้
 ทางการเมือง. ซึ่งนักรัฐศาสตร์ทั้งไทยและต่างประเทศได้ศึกษาไว้แล้วนั้น. สรุปรวมความได้ว่า
 การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง คือ การเปลี่ยนแปลงและ/หรือการรักษาไว้
 ซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองที่เกิดจากการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีผลมาจาก
 ประสบการณ์เดิมนับตั้งแต่ เริ่มต้นชีวิตคือ เบื้องกันตลอดช่วงชีวิต เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคล
 มีความรู้ความ เข้าใจ เรื่องการ เมืองการปกครองของประเทศ และยัง เป็นกระบวนการที่ถ่ายทอด
 ความรู้ต่าง ๆ ในทางการเมืองให้แก่สมาชิกในสังคม เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันไป โดยผ่านสถาบัน
 ต่าง ๆ ในทางสังคม

ลักษณะสำคัญของการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง¹

ในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะสำคัญของการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองนั้น
 ลักษณะสำคัญประการแรกอยู่ที่ว่าการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้มีลักษณะ เป็นกระบวนการ
 การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้จึงต้องใช้ระยะเวลาอัน อาจจะดำเนินไปตลอดชีวิตของคน
 ดังนั้น การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองก็เช่นกัน จะต้องดำเนินเรื่อยไป เป็น
 ระยะเวลายาวนาน กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่ปฐมวัยหรือวัยเด็กเรื่อยไปจนกระทั่งวัยเรียน จวบจน
 กระทั่งเป็นผู้ใหญ่รับผิดชอบตัวเอง รับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนี้ เป็นต้น.

ลักษณะสำคัญประการต่อมาก็คือว่า ทักษะที่ดี ค่านิยมที่ดี ความสันตจิตจัดเจนที่ดี สะสม
 กันไปเรื่อย ๆ ในชีวิตคน แต่มีข้อสังเกตอยู่ว่า เหตุการณ์หรือประสบการณ์ในระยะต้น ๆ ของการ
 อบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง มักมีความสำคัญต่อบุคคลไปอีกนาน โดยฝังอยู่ในใจ
 หรือติดอยู่ในใจ ทั้งนี้ด้วยเหตุว่า เป็นสิ่งที่ได้รับการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้มาตั้งแต่วัยเด็ก
 ประสบการณ์และเหตุการณ์ช่วงต่อ ๆ มายิ่งคอกย้ำสิ่งที่ได้รับอบรมกล่อม เกลาและเรียนรู้มา
 ตั้งแต่ตอนแรก ๆ อยู่ จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะการสะสมซึ่งความ เชื่อทัศนคติและค่านิยม
 จึงก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมทางการเมือง

¹

วิทยา สุจริตธนาภิรักษ์, การทำหน้าที่ของระบบ, หน้า 161-162.

ลักษณะประการสุดท้าย การอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองทำให้บุคคลหรือประชาชนตระหนักในบทบาทหรือหน้าที่ของคนในสังคมและต่อประเทศชาติ ระบบการเมืองใดที่ประชาชนในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในรูปแบบของการเสียภาษีอากรอย่างถูกต้อง เชื้อพึงกฎหมาย ไม่ฝักใฝ่ในลัทธิการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลและสังคม ประชาชนสนใจไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นจำนวนมากและสม่ำเสมอ เหล่านี้ย่อมแสดงว่าระบบการเมืองนั้นสามารถปลูกฝังทัศนคติค่านิยมที่ดีให้แก่ประชาชน เป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งในการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองของสังคมนั้นเอง

วิธีการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง¹

วิธีการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะที่สำคัญคือ

ประการที่ 1 การอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองแบบเปิดเผย (manifest) เช่น คำแนะนำหรือโอวาทของผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือข้าราชการชั้นสูงให้แก่บุคคลทั่วไป หรือคณะบุคคล คำชี้แจงของนักการเมืองให้ประชาชน เห็นความสำคัญของการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในโอกาสต่าง ๆ เพื่อชี้แจงว่ารัฐบาลจะดำเนินการในปัญหาสำคัญ ๆ ทางการเมืองอย่างไรบ้าง เป็นต้น

ประการที่ 2 การอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองแบบแอบแฝง (latent) หรือแบบทางอ้อม (indirect) หมายถึงการปลูกฝังทัศนคติหรือค่านิยมบางอย่าง อันส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเมืองในภายหลัง เช่น ในระบบการศึกษาของไทย มักจะกล่าวกันว่า เป็นลักษณะที่ทำให้นักเรียนไม่รู้จักโต้แย้งหรือตั้งข้อสงสัยในสิ่งที่ครูสั่งสอนหรืออธิบาย

¹

Gabrial A. Almond and Sidney Verba, The Politics of the Developing Areas (Princeton : Princeton University Press, 1960), Chapter I.

ขั้นตอนของการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาต่างให้ความสำคัญต่อการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เพราะการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล กล่าวคือ พฤติกรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับ การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองในอดีตทั้งทางตรงและทางอ้อม

นักรัฐศาสตร์หลายท่านในยุคปัจจุบันต่างให้ความสนใจกับการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง เป็นอย่างมาก เพราะเชื่อว่าการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองย่อมมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล¹ และยังก่อให้เกิดหรือสัมพันธ์กับระดับความรู้ความ เข้าใจทางการเมืองของบุคคลอีกด้วย² สำหรับ "กระบวนการ" หรือ "ขั้นตอน" ของการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองได้มีนักรัฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงหลายท่านได้แยกแยะอธิบายไว้ในที่นี้จะขอหยิบยกมากล่าวไว้พอสังเขป คือ

ลูเซียน ดับบลิว. พาย (Lucian W. Pye) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่ามีทั้งหมด 4 ขั้นตอน คือ³

¹ เสถียร ทอมขจร, มติมหาชนกับประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525), หน้า 66.

² Milbrath, Political Participation : How and Why do People get Involved in Politic p.74. และโปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สมพงษ์ บุญประดิษฐ์, "ความสำคัญต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างข้าราชการและประชาชนในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 28-29.

³ Lucian W. Pye, Political Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity (New-Haven : Yale University Press, 1966), pp.43-46. อ้างถึงใน ชวนะ ภวกันันท์, "ความสำคัญทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ในระบอบประชาธิปไตย : ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะกรณีเขตเทศบาลตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 51-52.

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นมูลฐานที่เรียกว่า กระบวนการอบรมกล่อมเกลာและการเรียนรู้ทางการเมืองในขั้นมูลฐาน (basic socialization process) เป็นขั้นที่เด็กจะได้รับ การฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม กล่าวคือ เด็กจะได้เรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ทั่วไป ทักษะ และความชำนาญ ความสัมพันธ์ของบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้พื้นฐาน และ วัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะของสังคม รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคมนั้นจำเป็นต้องเรียนรู้ อาจเรียนรู้ที่ว่า ระดับแห่งการเริ่มรู้อย่างตรงไปตรงมา (manifest level)

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นสะสมความรู้ (latent level) เป็นขั้นที่ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาเริ่มสะสมเพิ่มพูนกัน เป็นประสบการณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึกและเป็นตัวกำหนด บุคลิกภาพขั้นมูลฐานของบุคคลนั้น ในขั้นนี้บุคคลจะมีความสำนึกว่าตัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น และในขั้นนี้บทบาทของครอบครัวและสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียนจะเป็นตัวปลูกฝังได้มาก

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง จากการพัฒนาความรู้ที่บุคคลมีอยู่ขยายขอบเขตกว้างออกไปอีกในการเริ่มมีความรู้สึกต่อโลก การเมืองรอบ ๆ ตัว ได้รู้และมีทัศนคติรวมทั้งเข้าใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมือง ในขั้นนี้บทบาทของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในทางสังคม เช่น กลุ่มหรือองค์การต่าง ๆ ในทางสังคม สื่อมวลชนจะ เริ่มมีบทบาท

ขั้นที่ 4 เป็นขั้นสุดท้ายที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกทางการเมืองที่ไม่ร่วม กิจกรรมมาเป็นผู้ที่เข้าร่วมทางการเมือง หรือมีความรู้และเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น คือ สามารถ แยกแยะลักษณะและเอกภาพของสถาบันการเมืองได้ ทำให้มีทัศนคติ และบุคลิกภาพทางการเมืองที่ชัดเจนและถาวรกว่าเดิม ขั้นนี้มักเรียกว่า กระบวนการเลือกสรรทางการเมือง (political recruitment process)

แจ๊ค เดนนิส (Jack Dennis) ได้จำแนกการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลออกเป็น 2 ระยะด้วยกัน คือ ¹

1

Jack Dennis, Socialization to Politics (London : John Wiley and Sons Ltd., 1973), p.293. อ้างใน ธานีทร สันทรทิมพ์, "บุคลิกภาพ และทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยตำรวจ". (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 19.

1. การอบรม ชัดเกลากลางสังคมขั้นปฐมภูมิ (primary socialization)

เป็นระยะแรกที่เด็กเริ่มรู้ความ เด็กจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ บุคลิกภาพ และวัฒนธรรม จากพ่อแม่ หรือผู้ปกครองภายในครอบครัว

2. การอบรมชัดเกลากลางสังคมขั้นทุติยภูมิ (secondary socialization)

เป็นระยะที่บุคคลเริ่มเรียนรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ ของสังคมภายนอกครอบครัว ได้แก่ การเรียนรู้ จากสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา เพื่อนฝูง และจากประสบการณ์ของตนเอง เป็นต้น

สำหรับดอว์สัน (Dawson) และ พรวิวิทท์ (Prewitt) ได้เสนอแนวความคิด

เกี่ยวกับการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองโดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ¹

ขั้นตอนที่ 1 เรียกว่า Imitation เป็นขั้นการเลียนแบบรับเอาสิ่งต่าง ๆ มายึดถือเป็นของตน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยม ความรู้ ทศนคติ พฤติกรรม ทักษะ ตลอดจนความคาดหวังต่าง ๆ โดยเด็กจะเลียนแบบรับเอาจากบุคคลใกล้ชิด เป็นการรับเอามายึดถือทั้งการเลียนแบบในทางบวกและทางลบ

ขั้นตอนที่ 2 เรียกว่า Participatory Socialization เป็นขั้นการกล่อม เกลาทางการเมืองที่สูงขึ้นกว่าขั้นเลียนแบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต้องการความก้าวหน้า ต้องการเลื่อนขั้นในสังคมให้สูงขึ้น ต้องการมีวิชาอาชีพติดตัว ได้แก่ การเรียนรู้ถึงนักการเมืองที่ดี บทบาทของประชาชนหรือพลเมืองดี เด็กจะเริ่มสนใจเรื่องกิจการบ้านเมือง โดยพยายามอ่านเพื่อหาความรู้จากหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 เรียกว่า Political Education จัดได้ว่าเป็นการกล่อม เกลาทางการเมืองโดยตรง หรือ การสอนการเมืองโดยตรง จากครอบครัว โรงเรียน องค์การปกครองทางการเมือง เป็นการเรียนรู้จากตัวผู้สอน (socializer) มากกว่าจะเป็นการเรียนรู้เอง เป็นขั้นการสอนค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับหน้าที่ทางการเมือง สิทธิในทางการเมือง การเคารพกฎหมาย การเสียภาษี การเป็นทหาร การเรียนรู้ในขั้นนี้เกิดจากการสอนโดยตรง มีหลักสูตรแน่นอน

¹ Dawson and Prewitt, Political Socialization, pp.73-80.

ขั้นตอนที่ 4 เรียกว่า Political Experiences เป็นขั้นที่คนมีการ
กล่อม เกลา ประสบการณ์ทางการเมืองด้วยตนเองโดยตรง โดยการสังเกตการณ์เป็นขั้นที่
คนจะตัดสินใจเข้าร่วมแก้ปัญหาในทางการเมือง และเข้าทำการปฏิบัติการทางการเมือง
โดยเรียนรู้วิธีประนีประนอม ในขั้นนี้เป็นการยอมรับว่า การเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

โรเบิร์ต ดี. เฮสส์ (Robert D. Hess) ได้อธิบายถึงรูปแบบของการ
อบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้โดยเน้นถึงกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง
โดยอ้อม ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ¹

รูปแบบที่ 1 เรียกว่า Interpersonal Transfer Model เป็นแบบ
การถ่ายทอดการเรียนรู้ระหว่างบุคคล และเป็นขั้นสะสมความรู้มูลฐานจากความสัมพันธ์
ระหว่างบุคคล ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้จากครอบครัวและโรงเรียน เป็นสำคัญ ในเรื่องความรู้
มูลฐานของการปกครอง เช่น การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้รูปแบบของอำนาจ ความรู้สึก
ชอบหรือไม่ชอบต่อกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับของการเรียนรู้ระบบการเมือง

รูปแบบที่ 2 เรียกว่า Identification Model เป็นแบบที่เด็กเลียนแบบ
พฤติกรรมของบุคคลอื่นที่เด็กสนใจ หรือจากบุคคลที่ใกล้ชิดกับตน ซึ่งการลอกเลียนแบบนี้จะเริ่ม
ลดน้อยลง เมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น เหตุนี้การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ชีวิตสังคมทาง
การเมืองในขั้นนี้จึงเป็นไปโดยทางอ้อม ในการพัฒนาทัศนคติของเด็กจากบุคคลที่เด็กพึงพอใจ
หรือใกล้ชิด

รูปแบบที่ 3 เรียกว่า Cognitive-Development เป็นรูปแบบการพัฒนาของ
แนวความคิด เป็นแบบที่เด็กมีความคิดรวบยอด (concept) สามารถแยกแยะความแตกต่าง
จัดหมวดหมู่ มีความเข้าใจและพร้อมที่จะ เรียนสิ่งที่ เป็นนามธรรมทางการเมืองได้

1

Robert D. Hess and Judith V. Thorney, The Development of
Political Attitudes in Children (Chicago : Aldine Publishing Company,
1967), pp.20-21. อ้างใน กิตติ อมตชีวิน, "การเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิ
ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา : ศึกษาทดลองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่สี่
โรงเรียนวัดสุทธินิศาอาศ." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 26-27.

กาเบรียล แอลมอนด์ (Gabriel A. Almond) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยตรงและโดยอ้อมไว้ว่า การเรียนรู้โดยอ้อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองมาก เพราะการเรียนรู้โดยอ้อมมีองค์การถ่ายทอด การเรียนรู้หลายองค์การ และองค์การที่สำคัญ คือ บ้าน ไม่เหมือนกับการเรียนรู้โดยตรงซึ่งได้รับจากสถานศึกษาหรือโรงเรียน ซึ่งมีระยะเวลาจำกัด¹

ตัวการที่ก่อให้เกิดการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง

การอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองที่บังเกิดขึ้นกับคนทั่วไป ไม่มีอะไรแตกต่างไปจากการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ ต้องมีหน่วยหรือองค์การหรือสถาบันที่จะเป็นตัวทำหน้าที่อบรมกล่อม เกลาหรือปลูกฝังทัศนคติค่านิยมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วตัวการในการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมืองที่สำคัญ คือ

1. ครอบครัว กล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นตัวพื้นฐานหรือเป็นโครงสร้างที่ทำหน้าที่ให้การเรียนรู้ทางการเมือง เป็นโครงสร้างแรกที่สุดคนจะได้พบ เป็นตัวการในการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีอิทธิพลสูงและต่อเนื่อง เป็นระยะยาวทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม²

¹ Gabriel A. Almond, "A Functional Approach to Comparative Politics," in Almond and James S. Coleman (eds.), The Politics of the Developing Areas (Princeton : Princeton University Press, 1960), p.28. อ้างใน กิตติ อมตชีวิน, "การเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา : ศึกษาทดลองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนวัดสุทธิสะอาด" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 25-26.

² Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell (eds.), Comparative Politics Today : A World View (Boston : Little, Brown, 1980), p.38. อ้างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุดดิพันธ์, "การเมืองของเด็ก : กระบวนการสังคมประภคิตทางการเมือง" (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แจ่มพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 20.

อิทธิพลของครอบครัวที่หล่อหลอมให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวจะส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกมีความสามารถทางการเมือง (political competence) สร้างทักษะ เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง และนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต การหล่อหลอมหรือการเรียนรู้ทางการเมืองนี้จะเริ่มก่อตัวนับแต่ความสัมพันธ์ของพ่อแม่ ผู้ปกครองกับลูก ๆ ว่าอยู่ในลักษณะใด เป็นไปในลักษณะส่งเสริมให้ลูกมีความกล้าที่จะแสดง ออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือเปิดโอกาสให้ลูกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวอย่างน้อยเพียงใด หรือ เป็นไปในลักษณะ ตรงกันข้าม สิ่งเหล่านี้จะมีส่วนกำหนดความรู้สึกนึกคิด บุคลิกภาพ และการอบรมกล่อมเกล่า และการเรียนรู้ทางการเมืองขึ้นพื้นฐานของบุคคลด้วย ขณะเดียวกันครอบครัวที่มีภาวะ ผิดปกติเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองจะทำให้เกิดการอบรมกล่อมเกล่าและการเรียนรู้ทาง การเมืองที่จะพัฒนาให้เด็กหรือสมาชิกในครอบครัวมีความรู้สึก มีความสามารถทางการเมือง และมีความผูกพันกับหน้าที่ทางการเมือง (political obligation) ¹

2. สถาบันการศึกษา สถาบันศึกษานับว่าเป็นองค์การที่สำคัญมากที่จะก่อให้เกิดการ เรียนรู้ เกิดความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในสังคม อีกทั้งยังเป็น ที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่า บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะตระหนักถึงความเกี่ยวข้องและผลกระทบ ทางการเมืองที่มีต่อตนเอง จะมีความสนใจทางการเมือง มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ ทางการเมือง และอาจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในขอบเขตที่กว้างขวางกว่า บุคคลที่มีระดับการศึกษาดำกว่า ² สถาบันการศึกษาจะช่วยปลูกฝังค่านิยม ถ่ายทอดความรู้

¹ Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Boston : Little Brown, 1965), 58.

² การศึกษารายละเอียดของ โรเบิร์ต อี เลน. เกี่ยวกับนักศึกษาในสถาบันการศึกษาสำคัญ ๆ ของสหรัฐอเมริกา พบว่า บุคคลที่มีการศึกษาสูงมักจะรู้ความเป็นไปหรือข่าวคราวความเคลื่อนไหว ทางการเมืองดีกว่าคนที่มีการศึกษาดำกว่า โปรดดูรายละเอียดใน Robert E. Lane, Political Man (New York : The Free Press, 1972), chapter 6: Political Education in the Midst of Life's Struggles.

ความเป็นมาของการเมืองการปกครองของประเทศ อีกทั้งให้ความรู้ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับการเมือง ความเชื่อทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองร่วมไปด้วย¹ นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาจะทำให้บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับโลกการเมือง และบทบาททางการเมืองของคน สมาชิกในสังคมจะได้เรียนรู้ถึงสถาบันทางการเมืองและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบการเมืองที่ชัดเจนมากกว่าการรับรู้ด้วยความรู้สึกทางอารมณ์แค่เพียงอย่างเดียว² สถาบันการศึกษายังช่วยสอนบุคคลให้รู้จักคิด หรือจะมีวิธีคิดอย่างไร (how to think) และยังช่วยทำให้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นขั้น เช่นคอน³ สถาบันการศึกษายัง เป็นสถานที่กระตุ้นให้บุคคลสนใจและปฏิบัติ เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลอยู่มากในหลายด้านของชีวิต สิ่งที่บุคคลได้รับจากสถาบันการศึกษาย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล เป็นอย่างยิ่งอีกด้วย

๓. กลุ่มเพื่อน (peer groups) เป็นกลุ่มที่มีสถานภาพใกล้เคียงกัน และมีความใกล้ชิดกัน หมายความว่ารวมถึง กลุ่มเพื่อน กลุ่มทำงาน เล็ก ๆ ซึ่งสมาชิกของกลุ่มเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กันอย่างเสมอภาค ยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการรับเอาทัศนคติและความคิดเห็นของเพื่อน เป็นของตน ต้องการที่จะเหมือนเพื่อนในกลุ่ม กลุ่มเพื่อนนี้จะมีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมืองโดยกระตุ้นหรือจูงใจ หรือกดดัน ให้สมาชิกมีทัศนคติและพฤติกรรมที่กลุ่มยอมรับอยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนี้จะนำไปสู่การเชื่อมโยงทางพฤติกรรมทางการเมืองด้วย⁴

¹ ไปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ฃรงค์ : สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง, หน้า 28-29.

² อ่างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุคติพันธุ์, การเมืองของเด็ก : กระบวนการสังคมประกิดทางการเมือง, หน้า 21-22.

³ ไปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ชัยอนันต์ สมุทวนิช, การเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2529), หน้า 206-206.

⁴ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, "ตัวแบบของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคมไทย," วารสารสังคมศาสตร์ 16 : (ตุลาคม - ธันวาคม, 2522) : 17-21.

4. กลุ่มอาชีพ (occupation or professional groups) เป็นกลุ่ม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความผูกพันกันด้วยอาชีพการงานไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน ของเอกชนหรือรัฐบาลก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันหรือเมื่อบุคคลนำตนเอง เข้าร่วมกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จะยอมรับค่านิยมหรือมาตรฐานของกลุ่ม และจะมีการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ในแนวทางเพื่อประโยชน์ของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ , รวมทั้งยอมรับสภาพความเป็นอยู่หรือระเบียบ แขนงแผนและกฎ กติกาของอาชีพ หรือองค์กรนั้น ดังนั้น สภาพแวดล้อม ระเบียบปฏิบัติหรือลักษณะ ของงานในกลุ่มอาชีพ หรือองค์การจะมีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะหล่อหลอมถ่ายทอดคุณลักษณะ ความเชื่อ ค่านิยม และการอบรมกล่อมเกลာและการเรียนรู้ทางการ เมืองแก่สมาชิก ¹

5. สื่อมวลชน มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทาง การเมืองโดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ที่มีการแพร่กระจายของข่าวสารทางการเมือง และข่าวสาร อื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วโดยอาศัยสื่อมวลชน ทำให้สื่อมวลชนมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยม ความเชื่อที่สำคัญ ๆ ในสังคม ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และยังสามารถสร้างความรู้สึก ทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบความเชื่อทางการเมืองด้วย นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมี บทบาทต่อการรับรู้ข่าวสารการเมืองของบุคคลในสังคม และมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อระดับความรู้

¹ แนวความคิดเกี่ยวกับรวมกลุ่มนี้ นอกจากจะมีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมืองแล้ว Alexis de Tocqueville นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส ผู้ไปเยือนสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณ ร้อยปีเศษมาแล้ว ยังชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การรวมกลุ่ม เป็นองค์การหรืออาชีพต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดส่งเสริมและรักษาประชาธิปไตยให้คงอยู่ได้ ผู้สนใจอาจดูรายละเอียดได้จาก บรรพต วีระสัย และคณะ, "กลุ่มหลากหลายกับการพัฒนาประชาธิปไตย" ใน รัฐศาสตร์ทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 249-254. และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมทางการเมือง," วารสารสังคมศาสตร์ 17 (มกราคม-มีนาคม 2523) : 82, 87-88.

ทางการเมืองของบุคคลในสังคมอีกด้วยเช่นกัน¹ กล่าวคือ เครื่องมือสื่อมวลชน (Mass Media) ได้แก่ หนังสือ หนังสือพิมพ์² วิทยุ โทรทัศน์ จึงเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมือง

6. สถาบันการเมือง สถาบันการเมืองเป็นที่รวบรวมสะสมแบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง สร้าง หรือวางกฎเกณฑ์ และพยายามคงไว้ซึ่งกิจกรรมขององค์การทางการเมืองในสังคมสถาบันทางการเมืองมีได้แก่ รัฐธรรมนูญ สถาบันฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ สถาบันข้าราชการ ทหาร พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และการออกเสียงแสดงประชามติ เป็นต้น³ นับได้ว่าเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอยู่ตลอดเวลา มีอิทธิพลต่อ

¹ มีนักรัฐศาสตร์เป็นจำนวนมากที่ได้ให้ความสนใจและศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง โปรดดู พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526) และ เกษม ศิริสัมพันธ์, "สื่อสารมวลชนกับการพัฒนาการเมือง" ใน ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขและเพิ่มเติม, อมร รักษาสัตย์ และ ชัคติยา วรรณสุคร รวบรวม (พระนคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด, 2515), หน้า 87-88. และ Lucian W. Pye, "The Non-Western Political Process," The Journal of Politics 20 (August 1958), pp.468-486. ; Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society (Glencoe, III : Free Press, 1962); Lucian W. Pye, ed., Communication and Political Development (Princeton: Princeton University Press, 1968).

² บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการช่วยเพิ่มความรู้อย่างเข้าใจทางการเมืองนั้นศึกษาเพิ่มเติมได้จาก กระมล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห.จ.ก. บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2520), หน้า 36-37.

³ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุชาย ตรีรัตน์, "แนวความคิดใหม่เกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง" วารสารสังคมศาสตร์ 15 (มกราคม-มีนาคม 2521) : 94-98. และ ไพโรจน์ ชัยนาม, "สถาบันทางการเมืองและรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ กับระบอบการปกครองของไทย" (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515).

ชีวิตประจำวันของบุคคล¹ สถาบันการเมืองยังมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการอบรมกล่อม เกลา และการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลด้วย² อีกทั้งพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง อีกทั้งยังคอยทำหน้าที่ชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบความเป็นไปของประเทศ เชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเข้าด้วยกัน ก่อให้บุคคลเกิดความผูกพันต่อกัน สนใจที่จะมีส่วนในการปกครองต่อไปด้วย³ โดยเฉพาะพรรคการเมืองนับเป็นสถาบันการเมืองที่คอยสร้างและปลูกเร้า ความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชนที่สำคัญยิ่ง⁴ ดังนั้น ในทุก ๆ สังคมไม่ว่าจะเป็น สังคมจารีตประเพณีหรือสังคมสมัยใหม่ ต่างเห็นความสำคัญของสถาบันการเมืองที่มีบทบาทต่อการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในสังคม จึงมุ่งเน้นพัฒนาสถาบันการเมืองให้มีความมั่นคง แข็งแรง เป็นปึกแผ่นและต่อเนื่อง⁵

1

พงศ์เพ็ญ ศกุนต์ภักย์ หลักการรัฐธรรมนูญ และสถาบันการเมือง (ประจวบคีรีขันธ์ :

โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2524), หน้า 5.

2

ดูเพิ่มเติมใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุคติพันธุ์, การเมืองของเด็ก,

หน้า 23.

3

จรรยา สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ ฉบับพื้นฐาน ปรับปรุงแก้ไขใหม่ครั้งที่ 2

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2522), หน้า 439.

4

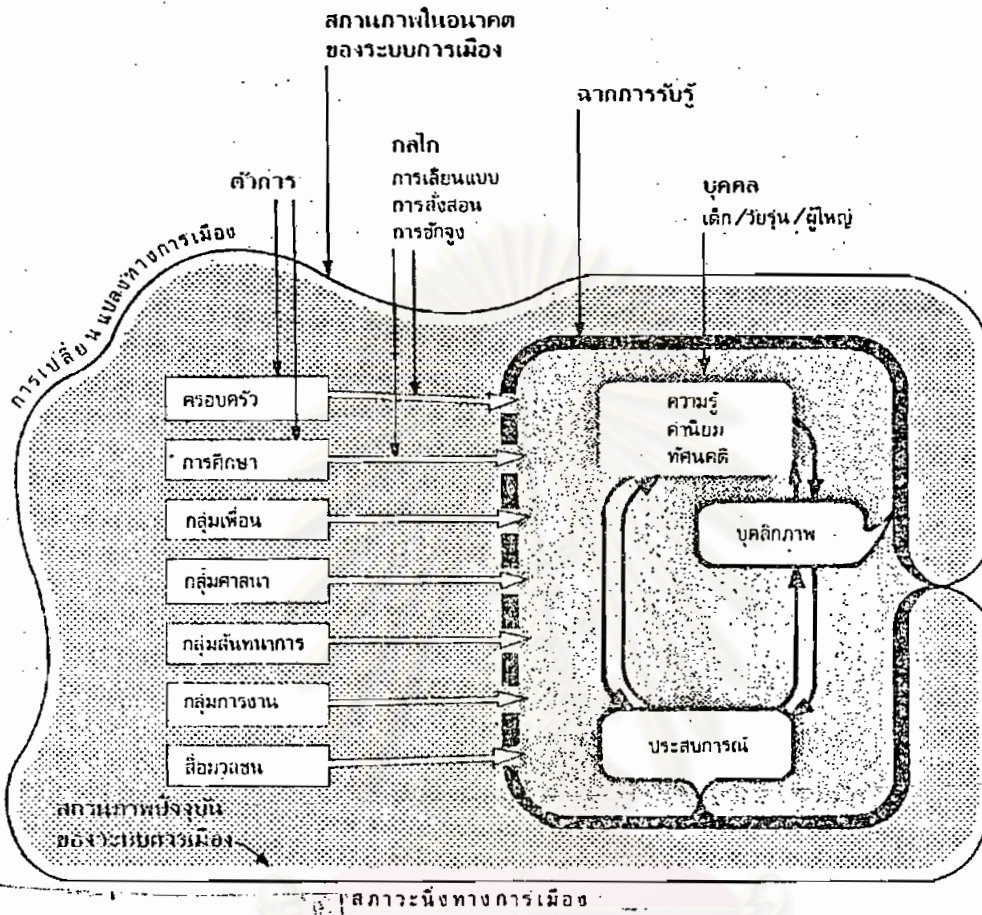
วิทยา นภาศิริกุลกิจ และ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่ม

ผลประโยชน์ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชาชน จำกัด, 2524), หน้า 5.

4

สรุปจากคำบรรยาย รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิต บุญยงการ, วิชา สถาบัน

การเมืองและพัฒนาการเมือง, ภาคปลาย ปีการศึกษา 2524, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แผนภาพที่ ๕. ตัวแบบการอบรมกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง

ที่มา : Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology (London : Western Printing Service Press, 1971), P.16.

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า กระบวนการกล่อม เกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) เป็นกระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน เป็นกระบวนการก่อตั้งหรือส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวคือกระบวนการทางการเมืองอาจจะช่วยผดุงวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมไว้ หรือส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง หรือทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งจากประสบการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป ในแต่ละช่วงเวลา ลักษณะของกระบวนการส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมืองนี้เองจะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในสังคมซึ่งนำไปสู่ความมีบูรณาการทางการเมือง (political integration) ในที่สุด

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย